

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

EĞİTİMİN DEMOKRATİKLEŞMESİ BAĞLAMINDA SEÇMELİ DERS UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yusuf İPEK

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2017

EĞİTİMİN DEMOKRATİKLEŞMESİ BAĞLAMINDA SEÇMELİ DERS UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yusuf İPEK

Danışman
Doç. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi Teftiő Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2017

KABUL VE ONAY

Yusuf İPEK tarafından hazırlanan “Eğitimin Demokratikleşmesi Bağlamında Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma 10/11//2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cemalettin İpek (Başkan)

Doç. Dr. Hasan Basri Memduhoğlu (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Rezzan Uçar

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Doç. Dr. Fuat TANHAN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Yüzüncü Yıl Üniversitesi yerleşkesinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... Yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

10/11/2017

Yusuf İPEK

ÖZET

İPEK Yusuf. *Eğitimin Demokratikleşmesi Bağlamında Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Van, 2017.

Bu araştırmada; ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Karma yöntemindeki bu araştırma, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir İlçelerindeki ortaokullarda okullarında görev yapan 465 öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nicel ve nitel yaklaşımla veriler toplanmıştır. Araştırmanın nicel verileri, “Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği” kullanılarak; nitel verileri ise ölçek formunun sonuna eklenen açık uçlu soru ile elde edilmiştir. Nicel verilerin çözümlenmesinde; aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (ss), t-testi ve tek yönlü varyans analizi (anova) teknikleri uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre anlamlı farklılığın kaynağının belirlenmesinde ise LSD testi uygulanmıştır. Nitel verilerin çözümlenmesinde ise içerik analiz tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre; ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin, Türkiye’deki uygulamadan bağımsız, genel olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri “yüksek” düzeyde olumludur. Öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin genel görüşlerinin evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda “yüksek” düzeyde olumludur. Katılımcıların Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri “orta” düzeyinde olumludur. Öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul ile okulda demokratik kültür alt boyutlarında “orta” düzeyde, toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda “az” düzeyde olumlu olduğu belirlenmiştir. Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinin evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında; cinsiyet, öğrenim durumu, görev, sendika üyeliği, okulun öğretim şekli, branş ve mesleki kıdem değişkenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği, buna karşın seçmeli ders okutma değişkenine göre toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinin, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda, öğrenim durumu, görev, seçmeli ders okutma ve sendika üyeliği, değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği, buna karşın cinsiyet değişkenine göre toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda, okulun öğretim şekli değişkeninde, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutları ile toplam puanda, branş değişkenine göre, toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda, mesleki kıdem değişkenine göre ise evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul ile okulda demokratik kültür alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Araştırmanın nitel verilerinin analizi sonuçlarına göre ise öğretmenlerin çoğu seçmeli derslerin demokratik ortam sunması, öğrencilerin kişilik, fiziksel, zihinsel gelişimine katkı sağlaması, sorumluluk anlayışı geliştirmesi ve din ve vicdan hürriyeti geliştirmesi yönünden önem taşıdığını, seçmeli ders uygulamalarında; materyal eksikliği, fiziki mekan yetersizliği, velilerin seçmeli derslere ilişkin bilgi eksikliği, öğretmen yetersizliği, ikili öğretimden dolayı yaşanan zorluklar, öğrencinin dersi belirlemede çok az etkili olması ve seçmeli derslerin ciddiye alınmaması gibi sorunlar yaşandığını, seçmeli ders uygulamalarında yaşanan sorunların; fiziki imkânların düzeltilmesi, derslerin bölge ihtiyacına göre belirlenmesi, yeterli sayıda öğretmenin görevlendirilmesi, yeterli materyalin temin edilmesi, derslerin öğrenciler tarafından seçilmesi, velinin konu ile ilgili farkındalığın artırılması, sınıf mevcudunun uygun hale getirilmesi, pratik eğitime (spor ve satranç) ağırlık verilmesi ve dil sınıflarının açılması gibi tedbirlerle giderilebileceğini belirtmişlerdir.

Anahtar Sözcükler

Seçmeli ders, eğitimin demokratikleşmesi, eğitime hakkı.

ABSTRACT

IPEK Yusuf. *Assessment of Elective Course Practice in Context of Democratization of Education*. Master's Thesis. Van, 2017.

In this research, it has been tried to determine view of secondary school teachers' about elective courses. The research, which is a mixed method case study, has been carried out with attendance of 465 teachers who was performing their duty within the boundaries of Diyarbakır metropolitan municipality (Bağlar, Kayapınar, Sur, Yenişehir) in 2014-2015 Education period. Data has been collected with quantitative and qualitative approach. Quantitative data of the research has been obtained by using "Scale for Assessment of Elective Courses Rating" whereas Qualitative data has been obtained by open-ended question which was added to the end of scale form. For the analysis of quantitative data, arithmetic average ($\bar{X}$), standard deviation (sd), t-test and one-way analysis of variance methods have been applied. In order to determine the source of significant difference according to the results of one-way analysis of variance, LSD test has been used. Content analysis method has been used to analyze qualitative data.

According to the results of the research, general opinion of secondary school teachers about elective courses is "highly positive". They also feel "highly positive" about elective courses at sub dimensions like universal law principles, attractive school, democratic culture, social requests and attendance of education. Participants are "averagely positive" about elective courses which take Turkey's current situation and implementations into consideration. It has been pointed out that teachers are "averagely positive" about elective courses which take Turkey's current situation and implementations into account at sub dimensions like universal law principles, attractive school and democratic culture in school but "lowly positive" about social requests and attendance of education. The teachers who performing their duty in secondary schools did not change their view related to elective courses depending on universal law principles, attractive school, democratic culture at school, social requests, attendance of education at sub-dimensions; gender, educational status, duty, union membership. The type of education, branch and professional seniority factors, on the other hand. It has been determined that social requests and attendance of education has changed a lot in proportion to elective courses.

The participants didn't change their view, to a large extent, about optional subjects which takes Turkey's current situation and implementations, universal law principles, attractive school, democratic culture at school, social requests, attendance to education at sub-dimensions, in proportion to educational status, duty, elective courses and union membership, on the other hand, according to gender factor social requests and attendance to school at sub-dimensions, at the factor of type of school, universal law principles and attractive school, democratic culture at school and social requests and attendance of education at sub-dimensions but at the Professional seniority factor universal law principles and attractive school with democratic culture at sub-dimensions has been pointed out that have had a great change.

According to qualitative data of research, most of the teachers stated that elective courses have great importance in terms of providing democratic environment, contributing to students' personal and physical development, developing sense of obligation, and freedom of thought and faith. Qualitative data also stated that the material limitations, physical space limitations, parents' knowledge deficiency relating to elective courses, deficiency of teachers, the difficulties resulting from dual-education, having very little effect on choosing elective courses and underestimating of elective courses are some of the problems. These problems can be eliminated with precautions like; reforming of physical space, planning classes according to region's needs, employing sufficient number of teachers, supplying sufficient number of material, the classes chosen by students, increasing awareness of parents, making class-size suitable, concentrating on hands on training (chess and sport) and opening language classes.

Key Words

Elective courses, democratization of education, education right.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
SUNUŞ	xi
1.BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durum	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	5
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5
2. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Tarihsel Süreçte Seçmeli Ders Uygulamaları	6
2.2. Eğitimin Demokratikleşmesi Bağlamında Seçmeli Dersler	22
2.2.1. Okulların Cazip Eğitim Ortamlarına Dönüştürülmesi.....	24
2.2.2. Eğitimin Demokratikleştirilmesi.....	25
2.2.3. Toplumsal Taleplerin Eğitimde Yer Bulması.....	26
2.2.4. Uluslararası Hukuk Düzenlemelerinde Eğitim Hakkı bağlamında Seçmeli Ders Uygulaması	27
2.2.4.1. Eğitim ve Öğrenim Hakkının Evrensel Görünümü.....	29
2.2.4.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde Eğitim Hakkı.....	30
2.2.4.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde Eğitim Hakkı...	30
2.2.4.4. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde Eğitim Hakkı.....	31
2.2.4.5. Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesinde Eğitim Hakkı.....	32
2.2.4.6. Türkiye Açısından Bir Değerlendirme.....	35
3. BÖLÜM: YÖNTEM	38
3.1. Araştırmanın Modeli	38
3.2. Evren ve Örneklem	38
3.3.1.Nicel Verilere İlişkin Örneklem Grubu.....	38
3.3.2.Nitel Verilere İlişkin Çalışma Grubu.....	40
3.3. Veri Toplama Araçları	41

3.3.1. Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği	42
3.3.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi	42
3.3.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi	45
3.4. Verilerin Analizi	46
3.4.1. Nicel Verilerin Analizi	46
3.4.2. Nitel Verilerin Analizi	48
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	49
4.1. Ortaokullardaki Seçmeli Ders Uygulamasına İlişkin Nicel Bulgular.....	49
4.2. Kişisel Değişkenlere İlişkin Bulgular	54
4.2.1. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular	54
4.2.2. Öğrenim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	55
4.2.3. Görev Değişkenine İlişkin Bulgular	56
4.2.4. Seçmeli Ders Okutma Değişkenine İlişkin Bulgular	57
4.2.5. Sendika Üyeliği Değişkenine İlişkin Bulgular	59
4.2.6. Okulun Öğretim Şekli Değişkenine İlişkin Bulgular	60
4.2.7. Branş Değişkenine İlişkin Bulgular	61
4.2.8. Mesleki Kıdem Değişkenine İlişkin Bulgular	63
4.3. Ortaokullardaki Seçmeli Ders Uygulamasına İlişkin Nitel Bulgular.....	65
5. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER	68
5.1. Sonuçlar.....	68
5.1.1. Nicel Sonuçlar	68
5.1.2. Nitel Sonuçlar	71
5.2. Öneriler	72
5.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	72
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	73
KAYNAKÇA	74
EKLER	79

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1:	İstanbul Atatürk Kız Lisesi 1955-1956 Eğitim-Öğretim Yılı Özel Ders Dağıtım Çizelgesi	7
Tablo 2:	IX. Milli Eğitim Şurası'nda Belirtilen Seçmeli Derslerin Listesi	11
Tablo 3:	IX. Milli Eğitim Şurası'nda Düzenlenen Ortaokul Haftalık Ders Programı	12
Tablo 4:	IX. Milli Eğitim Şurası'nda Düzenlenen Meslek Liseleri Seçmeli Ders Listesi	13
Tablo 5:	2492 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde Yayımlanan İlköğretim Haftalık Ders Çizelgesi	14
Tablo 6:	2492 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde Yayımlanan İlköğretim Okullarında Uygulanacak Seçmeli Dersler	15
Tablo 7:	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 14/06/2005 Tarihli ve 6097 Sayılı Kararıyla Belirlenen İlköğretim Haftalık Ders Çizelgesi	16
Tablo 8:	2007-2008 Öğretim Yılında (1-7. Sınıflar) İlköğretim Okulları Haftalık Ders Çizelgesi	17
Tablo 9:	2007-2008 Öğretim Yılında (1-7. Sınıflar) İlköğretim Okulları Haftalık Ders Çizelgesi	18
Tablo 10:	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 25.06.2012 Tarihli Ve 69 Sayılı Kurul Kararı İle Belirlenen İlköğretim Okulları Haftalık Ders Saatleri Çizelgesi	19
Tablo 11:	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 20.02.2017 Tarihli ve 10 Sayılı Kurul Kararı İle Düzenlenen Uygulamada Olan İlköğretim Okulları Haftalık Ders Saatleri Çizelgesi	20
Tablo 12:	Eğitim Hakkı ve Yükümlülükler	34
Tablo 13:	Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmen Örnekleme	39
Tablo 14:	Nitel Örnekleme Oluşturan Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgiler	40
Tablo 15:	Nitel Örnekleme Oluşturan Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgiler	41
Tablo 16:	Ölçeğin Faktör Analizi ve Madde Analizi Sonuçları	44
Tablo 17:	Normallik Testine İlişkin Bulgular (Genel/Teori)	47
Tablo 18:	Normallik Testine İlişkin Bulgular (Mevcut Uygulama)	47
Tablo 19:	Öğretmenlerin Seçmeli Ders Uygulamasına İlişkin Genel/Teorik Görüşlerine Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları	49
Tablo 20:	Türkiye'deki Mevcut Durumu ve Uygulamaları Dikkate Alan Seçmeli Ders Uygulaması ve Alt Boyutlarındaki Görüşlerine Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları	52
Tablo 21:	Katılımcı Görüşlerinin Cinsiyet Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları	55
Tablo 22:	Katılımcı Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları	56
Tablo 23:	Katılımcı Görüşlerinin Görev Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları	57
Tablo 24:	Katılımcı Görüşlerinin Seçmeli Ders Okutma Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları	58
Tablo 25:	Katılımcı Görüşlerinin Sendika Üyeliği Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları	59

Tablo 26:	Katılımcı Görüşlerinin Okulun Öğretim Şekli Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları	60
Tablo 27:	Katılımcı Görüşlerinin Branş Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	62
Tablo 28:	Katılımcı Görüşlerinin Kıdem Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	64
Tablo 29:	Seçmeli derslerin önemi	65
Tablo 30:	Seçmeli Derslerin Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler	66
Tablo 31:	Seçmeli Derslerin Uygulanmasında Karşılaşılan Problemlere İlişkin Çözüm Önerileri	67

SUNUŞ

Hayatın her alanında yaşanan hızlı değişim, eğitim sistemini de değişime zorlamaktadır. Bu zorlamalar sonucu eğitim uygulamaları, önceki dönemlerle karşılaştırıldığında daha öğrenci merkezli bir anlayışla yürütölmeye başlanmıştır. Eğitim süreçlerine öğrenci, veli ve öğretmen katılımının sağlıklı bir biçimde hayata geçirilmesi durumunda eğitim paydaşlarının eğitime katılımını artıracaktır. Eğitim paydaşlarının katılımı ile birlikte eğitimle duygusal bağları güçlenmiş olacaktır. Bu yönüyle de eğitim süreçlerine istekli katılım sağlanabildiği oranda eğitim paydaşlarının gözünde eğitim daha cazip olacaktır.

Ölkemizde de zaman zaman, eğitim sisteminde düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerden biri de 2012 yılında kabul edilen 6287 sayılı Kanundur. Bu kanunla yapılan değişimlerden biri 4+4+4 modeliyle hayata geçirilen kesintili zorunlu on iki yıllık eğitim modelidir. Bu düzenlemeyle birlikte 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık zorunlu kademeli eğitim getirilmiş, 12 yıllık süre üç kademeye ayrılmıştır. 6287 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeler seçmeli derslere ilişkin düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Seçmeli derslerin yelpazesi genişletilmiş, ortaokul düzeyinde seçmeli ders sayısı artırılmıştır.

Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla tasarlanmış olan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırmanın problemi, amacı ve önemi, varsayım ve sınırlılıkları tartışılmış, ikinci bölüm araştırmanın kuramsal altyapısını sağlamaya yönelik alanyazın taramasına ayrılmıştır. Araştırmanın yönteminin anlatıldığı üçüncü bölümün ardından; araştırma kapsamında elde edilen bulgular ve bunların yorumlanmasına ayrılan dördüncü bölüm yer almaktadır. Beşinci ve son bölümde ise araştırmanın sonuçları ve geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın hazırlanmasında ve lisansüstü eğitimim sürecinde ilgi, destek ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU'na, gösterdikleri yakınlık ve lisansüstü eğitimimdeki katkılarından dolayı Doç. Dr. Fuat TANHAN, Yrd. Doç. Dr. Rezzan UÇAR, bilgi ve tecrübesinden faydalanma fırsatı bulduğum Prof. Dr. Cemalettin İPEK 'e, görüşleri ile araştırmaya veri sağlayan yönetici ve öğretmenlere en içten duygularıyla teşekkürlerimi

sunuyorum. Ayrıca çalışmanın her aşamasında desteğini gördüğüm değerli dostum ve meslektaşım İbrahim Halil UÇAR'a teşekkür ederim.

Yusuf İPEK

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bilginin çok hızlı artması ve çeşitlenmesi eğitim sistemlerinin tartışılmasını, eğitim programları ve uygulamalarının gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Sosyal, politik, teknolojik ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarındaki değişimlerin etkisiyle geleneksel eğitim anlayışı yetersiz kalmakta, eğitim kurumlarının yapı ve işlevlerinde, amaçlarında, eğitim politikalarında, eğitim programlarında kapsamlı değişim ve dönüşüm ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Eğitim, bireysel ilgi ve yetenekleri geliştiren bir süreç olmanın yanında toplum kalkınmasını sağlayan araçların başında gelmektedir (Uluğ, 1998). Bu yönüyle eğitim sistemleri toplumları ayakta tutan, sürekliliğini sağlayan, geleceğe hazırlayan kurumlardır (Balcı, 2000). Her alanda hızlı bir değişimin yaşandığı bir ortamda, eğitim sistemlerinin de bu değişime ayak uydurabilmek için var olan örgütsel yapılarını değiştirmeleri kaçınılmaz olmaktadır.

Eğitim sisteminde, öğrencinin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmesi hem kaynak savurganlığının önlenmesi hem de bireyin mutluluk ve başarısı için temeldir (Uluğ, 1998). Eğitimin temel amaçlarından bir tanesi de her bireyin kendine has kişiliğinin, istidatlarının ve ilgilerinin ayrı olmasıdır. Bu bakımdan bireylerin ihtiyaçlarını ve ilgi alanlarını karşılayacak, kabiliyetlerini ortaya çıkaracak programları okullarda uygulamaya koyma gereksinimi doğmaktadır (MEB, 2008). Bu bağlamda Türk Eğitim Sistemi'nde de yakın zamanda önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden biri 4+4+4 modeliyle hayata geçirilen kesintili zorunlu on iki yıllık eğitim modelidir. Bu düzenlemeyle birlikte zorunlu ve kesintisiz 8 yıllık eğitimin yerine, kademeli ve zorunlu 12 yıllık eğitime geçilmiştir. 12 yıllık zorunlu eğitim süresi üç kademeye ayrılmıştır (Resmi Gazete, 2012). Buna göre birinci kademe 1. 2. 3.ve 4. sınıfları kapsayan ilkokul, ikinci kademe 5. 6. 7. ve 8. sınıfları kapsayan ortaokul ve üçüncü kademe ise 9. 10. 11. ve 12. sınıfları kapsayan lise olarak düzenlenmiştir.

Kesintili 12 yıllık zorunlu eğitim düzenlemesinin en önemli amaçlarından birinin değişik kademelerde oluşturulacak seçmeli derslerle eğitimden beklentilerin, sosyal ve kültürel taleplerin karşılanması olduğu belirtilmektedir (MEB, 2012a). Bu amaca uygun olarak ortaokullarda derslerin seçmeli ve zorunlu dersler olarak düzenlendiği görülmektedir. Zorunlu dersler öğrencilerin okullarından mezun olmaları için gereken dersler iken seçmeli dersler ise öğrencilerin farklı ders grupları içinden seçebilecekleri derslerdir. Seçmeli dersler velilerin resmi dilekçeyle çocuklarının almasını istedikleri derslerin listesi ile okullara başvurması yoluyla öğrencilere okutulmaktadır.

Seçmeli derslerin dünyada iki ayrı uygulama şeklinin olduğu gözlenmektedir. Bunlardan birincisi dil, tarih ve din gibi bazı tartışmalı alanlarda kullanılmasıdır. Seçmeli derslerin İkinci uygulama şekli ise öğrencilerin istidatlarını ve ilgilerini geliştirici ve ortaya çıkarılmasında kullanılmaktadır (Taş, 2004). Türkiye’de ise seçmeli dersler yoluyla farklı ilgi, ihtiyaç ve yeteneklere sahip öğrencilere programlarda farklı ders seçenekleri sunulmaktadır. Bu kapsamda Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu İlköğretim Kurumları (ilkokul ve ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesini 2012-2013 öğretim yılında başlamak ve aşamalı olarak uygulanmak üzere yeniden düzenlemiştir. Düzenlemede yapılan son değişiklikle birlikte ilköğretim kurumlarında (ortaokul kademesinde) 6 saati seçmeli, 29 saati zorunlu olmak üzere toplam 35 saat haftalık ders yükü oluşmuştur. Seçmeli ders saatlerinde okutulmak üzere; Din Ahlak ve Değerler, Dil ve Anlatım, Yabancı Dil, Fen Bilimleri ve Matematik, Sanat ve Spor İle Sosyal Bilimler olmak üzere 6 grupta 21 farklı seçmeli ders belirlenmiştir (MEB, 2012b).

Belirlenen seçmeli derslerle sanat ve spor, din ahlak ve değerler, yabancı dil, fen bilimleri ve matematik, dil ve anlatım ile sosyal bilimler gibi çeşitli alanlardaki toplumsal taleplerin karşılanmasının hedeflendiği görülmektedir. Başka bir ifade ile belirlenen seçmeli dersler, güzel sanatlar, dini bilgiler, yabancı dil eğitimi, akademik başarı gibi taleplerin karşılanmasına olanaklar sunmaktadır.

Seçmeli derslerin öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarıcı ve onları geleceğe hazırladığı kabul edilmektedir (MEB,2008). Seçmeli dersler, öğrencilerin iradelerini ortaya koyabilmeleri, kendileri ile ilgili karar alabilmeleri, önemli bilgiye karar verebilmeleri açılarından eğitimin demokratikleştirmesine de ışık tutma potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte kesin çizgiler ile belirlenen ders müfredatına seçim özelliğinden gelen esneklik ile öğrencilerin kendilerini keşfedecekleri ve

istedikleri konulardan yola çıkarak öğrenecekleri bir öğrenme ortamına zemin hazırlama imkânı sunabilir (Öztürk, Yılmaz, 2011). Nitekim yapılan araştırmalar, öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçmeli dersler almalarının büyük kazanım olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Karadeniz, 2012). Ancak, seçmeli derslerin beklenen yararları sağlayabilmesi için uygun koşulların oluşturulması gerekmektedir.

Seçmeli dersler, uygulandıkları eğitim sistemlerini demokratikleştirme yönünde önemli işlevlere sahiptirler. Seçmeli dersler, öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda geliştirmesine olanak verme, bireylerin kendini gerçekleştirme ve istekleri doğrultusunda gelişimine imkân sunan uygulamaları kapsar. Seçmeli dersler bu yanı sıra, aynı ilgi ve yeteneğe sahip bireylerin, benzer ihtiyaçlara bağlı olarak aynı sınıfta toplanmalarına olanak sağlamaktadır. Alkan ve Erdem (2011) seçmeli derslerin amaçlarını sportif ve sağlık aktivitelerine katılmaya olanak sunması, bireylere yardımcı beceri, teknik ve bilgi, kazandırma, sosyal hizmet verme, farklı kültürleri öğrenme, iletişim becerilerini geliştirme ve sosyal hizmet verme şeklinde sıralamaktadır. Bu amaçlar göz önünde bulundurulduğunda, seçmeli derslerin bireylerin sosyal ve kültürel gelişimini desteklediği söylenebilir.

Türkiye’de seçmeli ders uygulaması, eğitim sisteminin tek tipçi zihniyetten sıyrılması, toplumsal ve bireysel isteklere karşılık vermesi ve eğitimin demokratikleştirilmesi adına oldukça önemlidir (Gür, Özoğlu, Coşkun ve Görmez, 2012). Bireyselliğin ön planda olduğu ve bireysel farklılıklara daha fazla değer verildiği günümüzde, bu farklılıkların korunup devam ettirilmesi, demokratik bir okul kültürü içinde gerçekleştirilebilir (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010). Demokratik bir toplum veya okulda her öğrenci, bir birey olarak bazı haklara sahiptir. Her bireyin güçlü ve zayıf tarafları vardır ve her birey güçlü taraflarını ortaya çıkarma veya zayıf taraflarını geliştirme hakkına sahip olmalıdır (Şişman, 2006). Demokratik eğitim anlayışında bireylere bu haklar tanınmalı ve gerekli alternatifler sunulmalıdır. Bu açıdan seçmeli dersler, bireysel gereksinimlerin karşılanmasına zemin hazırlaması kadar, daha demokratik eğitimi demokratik bir eğitim alanı sunar.

Literatürde Türkiye’de seçmeli ders uygulamalarına ilişkin sınırlı sayıda araştırmaya rastlanılmaktadır (Ebşahoğlu, 2015; Görür, 2015; Aslan, 2014; Dalkıran, 2005; Özsüt, 2014, Öztürk ve Yılmaz, 2011; Eyidoğan, 2009; MEB, 2008; Taş, 2004). Ulaşılan araştırmaların genelde seçmeli derslerin mevcut uygulamasına yönelik

yapıldığı görülmektedir. Bu bakımdan öğretmenlerin Türkiye’deki uygulamadan bağımsız şekilde genel olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri ile Türkiye’deki mevcut seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinin birlikte değerlendirilmesi, uygulamadan kaynaklı olası sorunların tespit edilmesi ve tespit edilen sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

1.2. Amaç

Araştırmanın genel amacı öğretmenlerin eğitimin demokratikleşmesi bağlamında seçmeli ders uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaca ulaşmak için şu sorulara cevap aranmıştır.

1) Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki uygulamadan bağımsız şekilde seçmeli ders uygulamasına ilişkin genel görüşleri ölçeğin genelinde ve evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ile toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında nelerdir?

2) Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri ölçeğin genelinde ve evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ile toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında nelerdir?

3) Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin genel görüşleri ve Türkiye’deki mevcut seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri;

- Cinsiyetlerine,
- Öğenim durumlarına,
- Görevlerine,
- Seçmeli ders okutma durumlarına
- Sendika üyeliğine,
- Okulun öğretim şekline,
- Branşlarına,
- Mesleki kıdemlerine bağlı olarak farklılaşmakta mıdır?

4) Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre Türkiye’deki mevcut seçmeli ders uygulamasında yaşanan temel sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir?

1.3. Önem

Bu araştırma, seçmeli ders uygulamalarının öğretmenler tarafından nasıl algılandığı üzerine odaklanmıştır. Öğretmenlerin seçmeli ders uygulamalarına ilişkin yaklaşımlarının seçmeli ders uygulamalarının etkililik düzeylerinin artırılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın sonuçlarının var olan durumu saptayarak eğitim politikalarını belirleyenlere ne gibi önlemler alınması gerektiği konusunda katkı sunacağı ve bundan sonra da yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmada; ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin veri toplama araçlarında yer alan soruları kendi gerçek durumlarına ve düşüncelerine uygun olarak cevaplandırdıkları varsayımdan hareket edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1) 2014–2015 eğitim öğretim yılında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir İlçelerindeki ortaokullarında görev yapan öğretmenlerin görüşleriyle,

2) Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan veri toplama araçlarıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Seçmeli Ders: Belli bir okul düzeyinde öğrencilerin ortak/zorunlu dersler dışında seçtiği derslerdir (Taş, 2004).

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi kapsamında; tarihsel süreçte seçmeli ders uygulaması, uluslararası hukuk düzenlemelerinde eğitim hakkı bağlamında seçmeli ders uygulaması ve seçmeli derslerin eğitime olası etkileri kavramlarına yer verilmektedir.

2.1. Tarihsel Süreçte Seçmeli Ders Uygulamaları

Seçmeli dersler okul programlarının ayrılmaz bir parçası olarak öğrencilerin gelişimlerine destek olmaktadır. Seçmeli dersler öğrencilerin duyuşsal sosyal ve bilişsel gelişimlerine katkı sunmaktadır. Farklı yeteneklere sahip öğrencilere farklı ders seçenekler sağlamaktadır. Çok hızlı değişen dünyada öğrencilerin hayata uyum sağlamaları için Türk Eğitim Sisteminde seçmeli ders uygulamasında süreç içinde çeşitli okul düzeylerinde değişiklikler yapılmıştır (MEB, 2008). Türk Eğitim Sisteminde ilk seçmeli ders uygulaması ve seçmeli ders uygulamalarında yapılan değişiklikler aşağıda ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır.

1954-1955 eğitim-öğretim yılında İstanbul Atatürk Kız Lisesi'nden 35 öğretmenin katılımıyla oluşturulan deneme okulu program komisyonu, öğrencileri ilgi ve kabiliyetlerini göz önünde bulundurarak deneme okulu program taslağı hazırlanmıştır (Aslan, 2014).

Geliştirilen taslak program İstanbul Atatürk Kız Lisesinde 1955-1956 eğitim-öğretim yılında uygulanmıştır. İstanbul Atatürk Kız Lisesinde denemen program Türkiye'de seçmeli derslerin ilk denemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Atatürk Kız Lisesi'nin 1955-1956 eğitim-öğretim yılında okutulan ders dağıtım çizelgesi Tablo 1' de verilmiştir (MEB,1974).

Tablo 1'de görüldüğü gibi İstanbul Atatürk Kız Lisesinde seçmeli dersler “özel dersler” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 1. İstanbul Atatürk Kız Lisesi 1955-1956 Eğitim-Öğretim Yılı Özel Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler	I	II	III	
Genel Dersler	Türkçe	5	5	5
	Sosyal Bilgiler	5	5	5
	Fen Bilgisi	5	5	5
	Matematik	5	5	5
	Beden Eğitimi	3	3	3
	Din Dersi	1	1	1
	Rehberlik	1	1	1
	Serbest Çalışma	2	2	2
	Özel Dersler	8	8	8
Haftalık Ders Saati Toplamı	35	35	35	
Özel Dersler	Almanca			4 veya 6 saat
	Fransızca			4 veya 6 saat
	İngilizce			4 veya 6 saat
	Resim İş			6
	Müzik			6
	Bıçkı-Dikiş			2
	Yemek Pişirme			2
	Ev İdaresi			2
	Çocuk			2
	İlk Yardım			2
Daktilo			2	

1-Genel Dersler Toplamı 23 Saattir.

2-Öğrenci her yıl 8 saat tutarında Özel Ders seçer.

3-Özel Ders birer yıllık bütünler halinde tertiplenmiştir.

4-Öğrenci aynı Özel Dersi 2 yıl veya 3 yıl almak zorunda değildir.

5-Özel Ders seçiminde öğrenciye gerekli rehberlik yapılır.

Seçmeli ders uygulamasına yönelik çalışmaların ikincisini de 1970 yılında toplanan VIII. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlar oluşturmaktadır. VIII. Milli Eğitim Şurasında ortaokul programı yeniden ele alınmış, yanlış ve erken seçimi önlemek ve böyle bir seçim sonucu normal öğrenim süresini uzatabilecek herhangi bir zaman kaybına yer vermemek için ortaokul düzeyinde ihtisaslaşmanın olmayacağı, ancak öğrencilere seçmeli dersler, ders dışı eğitsel ve sosyal faaliyetler, öğretmen-veli ilişkileri sürekli rehberlik yolu ile istidat ve yeteneklerini anlama, buna göre ya ikinci devrenin çeşitli programlarına yönelme ya da hayata hazırlanma bakımından yardım edilmesi gerektiği, ortaokulun amaç ve görevlerini yerine getirebilmesi için derslerin; mecburi dersler ve seçmeli dersler olmak üzere iki grupta toplanması önerilmiştir (MEB, 1974).

VIII. Milli Eğitim Şurasında yöneltme sınıfı olarak, genel, mesleki ve teknik ortaöğretimin birinci sınıfı olarak belirlenmiştir. Yöneltme sınıfında genel kültürü sağlayan ortak mecburi dersler ile öğrencileri, istekleri de dikkate alınmak suretiyle kabiliyetlerine göre sonraki yıllarda çeşitli programlara yönelten seçmeli derslerden

oluşmaktadır. Ortak mecburi dersler bütün mesleki ve teknik okulların birinci sınıflarında da aynen uygulanır, ancak seçmeli derslerin tespit edilirken okulun amaçları ve kendisine has özellikleri dikkate alınarak belirlenip, gerekirse haftalık ders saati artırılabilir (MEB, 1974).

VIII. Milli Eğitim Şurası'nda görüşülen bu esaslar 1974 yılında toplanan IX. Milli Eğitim Şurası'nda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Başarısız sayılan öğrenciyi ayıran ve okul dışına atan eleyici sistem yerine, öğrencilerin her eğitim kademesinde, toplum ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş çeşitli programlar içinde, kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yetişmelerini sağlayan yöneltici bir sistem kurulması, programların yeniden ele alınmasını ve her eğitim kademesinde ortak bir genel kültür yanında, öğrencilerin hayata ve iş alanlarına yönelmelerine yardım edecek bilgi ve becerileri kazandıran derslere önem verilmesini zorunlu kıldığı, ilköğretim ikinci basamakta ve genel ortaöğretimde seçmeli dersler güncelleştirilmiş, mesleki ve teknik eğitim programlarına, seçmeli dersler yerine, 6. sınıftan itibaren, öğrencilerin yaş ve fikir seviyelerine uygun meslek dersleri koymak suretiyle, öğrencileri hayata ve iş alanlarına yöneltme görevinin daha iyi yerine getirilmeye çalışılmıştır (MEB, 1974).

IX. Milli Eğitim Şurası'nda ortaokul, temel eğitimin ikinci kademesi olarak Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri uyarınca; çevrenin ekonomik coğrafi, sosyal, ve kültürel özelliklerini de dikkate alarak, ilgi ve kabiliyetlerini deneme ve geliştirme imkanı vermek; böylece meslek seçiminde ve işe yönelmede daha isabetli karar vermelerine yardımcı olmakla görevli milli bir eğitim ve öğretim kurumu olarak nitelendirilmiştir (MEB, 1974).

IX. Milli Eğitim Şurası'nda ortaokul programındaki seçmeli derslerin amaçları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 1974).

1-Öğrencilerin kendilerine özgü bireysel ilgi ve yeteneklerini tanıyıp anlamalarına ve geliştirmelerine olanak sağlamak,

2-Okul ve çevrenin olanaksızlıklarından doğan eşitsizlikleri gidermeye yardımcı olmak,

3-Okul ile çevre arasında yakın bir ilişkinin kurulmasını sağlamak; böylece öğrencilerin hayata ve iş alanlarına uyumlarını kolaylaştırmak ve onları çevrelerinde etkili hâle getirecek nitelikleri kazanmalarına yardımcı olmak,

4-Öğrencilerin çeşitli iş ve uğraşı alanlarına yönelmeleri için gerekli rehberlik

çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

5-Haftalık ders dağıtım çizelgesinde, iş hayatına yönelten seçmeli dersler için okulun ve çevrenin olanak ve koşullarına göre kullanılmak üzere 8 ders saatlik yer ayrılır. Bu süre, seçmeli dersler için gerekli koşullar hazırlanıncaya kadar, en az 4 saat olarak uygulanır. Listede işaretli derslerden birinin merkezi ders olarak alınması ve diğerlerinin bu merkezi dersi destekleyici nitelikte uygulanması sağlanabilir. Bu konuda 40 okulda yapılmakta olan deneme sürdürülmektedir. Bu deneme sonuçlarına göre seçmeli dersler listesi gözden geçirilecektir.

6-Öğretmenler Kurulu, kendi okulunda yer alacak seçmeli derslerin çeşitlerini, zamanını ve programlarını, öğrencilerin de isteklerini dikkate alarak çevre koşulları öğretmen durumu, eldeki araç ve gereçler ve diğer olanaklara göre kararlaştırır. Bir seçmeli dersin uygulanabilmesi için en az 15 öğrencinin o dersi seçmesi gerekir. Öğrenci sayısı 15'ten az olduğu takdirde o dersin uygulanıp uygulanmaması hakkında, öğretmenler kurulu karar verir. Okul müdürü, her ders yılı başında, okul programında yer alacak seçmeli derslerin günlerini, saatlerini ve yerlerini haftalık ders programında gösterir.

7-Bir seçmeli derse çeşitli olanların sayısı fazla olduğu yerde çeşitli gruplar kurulur. Özelliğine göre aynı ders için birden fazla öğretmen görevlendirilebilir. Süresi bir yıl geçen seçmeli derslerde yeni başlayanlar daha önce başlamış bulunanlar için ayrı çalışma grupları oluşturulur.

8-Seçmeli derslerin süresi, konunun gereklerine ve çevre olanaklarına göre saptanır. Seçmeli derslerden bir kısmı belli mevsimlerde veya tasarılarında yahut kısa bir dönemde olanak ve koşullara teksifi şeklinde yapılabilir. Bu takdirde okul müdürü, sınıf öğretmenler kurulunun görüşünü alarak seçmeli derslerin saatlerini diğer derslere eklemeye ve yıllık toplam saatini azaltmadan bu derslerden alacağı saatleri seçmeli ders için bir arada toplamaya yetkilidir.

9-Bir okulun seçmeli derslerinin uygulanmasında, diğer okulların her türlü olanaklarından da yararlanır. Bir okulun bazı öğrenci grupları için seçmeli dersleri öğretmen, atölye ve öğrenci durumu elverişli olan diğer okullar içinde normal veya teksifi programlar hâlinde düzenlenir. Bununla ilgili olarak okullarca hazırlanacak öneriden en geniş ölçüde yararlanılacak

şekilde millî eğitim müdürlüğünün başkanlığında ilgili okul müdürlerinden kurulu bir komisyon tarafından hazırlanır ve valiliğin onayı ile yürürlüğe konur.

10-Öğretmenler Kurulu Bakanlıkça kabul edilen bir seçmeli dersin programında, çevrenin özelliklerini ve okulun olanaklarını göz önünde bulundurarak dersin amaçlarına bağlı kalmak kaydıyla bazı konulara ağırlık vermek, bazılarını çıkarmak veya yenilerini eklemek gibi değişiklikleri yapabilir. Bu gibi değişiklikler hakkında değerlendirilmek üzere Millî Eğitim Bakanlığına bilgi verilir.

11-İl danışma kurulu, okul müdürü, öğretmenler ve çevredeki resmî ve özel kuruluşlar, aşağıdaki listede bulunmayan çevrenin sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte gördükleri seçmeli derslerin de okul programlarına alınmasını önerebilirler. Önerilecek bu derslerin programları ve haftalık saatleri, öğretmenler kurulunun kararı ve valiliğin görüşü üzerine Bakanlıkça belirlenir. Yarıyıl devam eden seçmeli ders de uygulanabilir.

12-Öğrenciler, seçmeli dersler yerine sınıf öğretmenler kurulunun kararı ile haftanın belli günlerinde iş yerine de gönderebilirler. Bu takdirde öğrencinin işyerindeki çalışması, okul müdürünce görevlendirilecek bir öğretmen tarafından izlenir. Öğrencinin bu dersteki başarı notu, iş yerinin önerisi de dikkate alınarak bu öğretmen tarafından verilir.

13-Okul müdürü, öğretmenler kurulunun da görüşünü alarak okulda mevcut öğretmenlerden seçmeli dersleri okutacak olanları seçer. Ayrıca bu maksatla bölgedeki okul öğretmenlerinden ve çevredeki uzman ve ustalardan faydalanılarak mümkünse bunları saptar. Uzman ve usta öğreticileri özel yönetmeliğine göre geçici olarak görevlendirilebilir.

14-Listede gösterilen seçmeli ders saatleri bağlayıcı değil, yol gösterici niteliktedir. Öğretmenler kurulu olanak ve koşullara göre ders saatlerini saptamağa yetkilidir.

15-Öğrenciler her yıl haftada 4-8 saati doldurmak üzere aşağıdaki listeden isteklerine, kabiliyetlerine ve okulun olanaklarına göre öğretmenler kurulunca saptanacak derslerden bir veya birkaçını seçerler. Seçmeli dersler her öğretim yılının ilk iki haftası içinde değerlendirilebilir.

16- Okulun açılmasından iki hafta önce seçmeli derslerin hazırlığı tamamlanır.

Seçmeli derslerin, öğrencilere karşılanamayacak olan uygulama giderleri okulca sağlanır.

17-Seçmeli dersler listesi aşağıdadır. Bu liste bağlayıcı değil, yol göstericidir. Bakanlık, yeni saptanan amaçlara uygun olarak geliştirilmekte ve geliştirilecek olan derslere göre gerek özel derslerle ilgili olarak yukarıdaki maddelerde, gerekse bu liste üzerinde ileride gerekli değişiklikleri yapacaktır.

IX. Milli Eğitim Şurası'nda belirtilen seçmeli derslerin listesi Tablo 2'de verilmiştir (MEB, 1974).

Tablo 2. IX. Milli Eğitim Şurası'nda Belirtilen Seçmeli Derslerin Listesi

Seçmeli Dersler	Yıl olarak Süresi	Haftalık Saati
1-İş ve Teknik Eğitim	1-3	4
Ağaç İşleri	1-3	2-4
Metal İşleri	1-3	2-4
Modelaj İşleri	1-3	2-4
Elektrik İşleri	1-3	2-4
Mukavva İşleri	1-3	2-4
Teknoloji	1-3	2-4
Motor Bilgisi ve Uygulaması	1-3	2-4
2.Mahalli El Sanatları	1-3	2-4
3.Ev Ekonomisi	1-3	2-4
Giyim	1-3	2-4
El Sanatları	1-3	2-4
Ev Yönetimi	1-3	2-4
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	1-3	2-4
Besinler ve Beslenme	1-3	2-4
Toplum ve Aile İlişkileri	1-3	2-4
Pratik Sağlık Bilgisi	1-3	2-4
4.Uygulamalı Taran	1	2
Pratik Hayvancılık	1	2
Pratik Ormancılık	1	2
Pratik Balıkçılık	1	2
Pratik Arıcılık	1	2
Pratik Tavukçuluk	1	2
5.İşletmecilik	1-3	4
Kooperatifçilik	1-3	1-2
Muhasebe	1-3	1-2
Pazarlama	1-3	1-2
Daktilo	1-3	1-2
Otel ve Lokanta Hizmetleri	1-3	1-2
Turizm ve Çevre İncelemeleri	1-3	1-2
6-Güzel Sanatlar Eğitimi	1-3	4
Koro	1-3	1-2
Çalgı ve Çalgı Toplulukları	1-3	1-2
Resim Çalışmaları	1-3	1-2
Spor Faaliyetleri ve Milli Oyunlar	1-3	1-2

Tablo 2'nin devamı		
Dramatizasyon	1-3	1-2
-Güzel Konuşma ve Yazma	1-3	1-2
7. Yabancı Dil	1-3	2-4
Diğerleri:		
Fotoğrafçılık	1-3	1-2
Kampçılık ve Yavrukurt	1	1-2
Trafik	1	1-2
Kütüphane Bilgisi	1	1-2

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 9 Eylül 1974 tarih ve 5000 sayılı 11108 nolu genelge yayınlamış ve IX. Milli Eğitim Şurası'nda belirlenen bu yenilikler hayata geçirilmiştir. 1974-1975 Eğitim-öğretim yılında, 24 ortaokulda denemeye başlanmış ve sonraki yıllarda tüm ortaokullarda uygulamaya konulmuştur (Taş, 2014). IX. Milli Eğitim Şurası'nda düzenlenen ortaokul haftalık ders programı Tablo 3'te verilmiştir (MEB, 1974).

Tablo 3. IX. Milli Eğitim Şurası'nda Düzenlenen Ortaokul Haftalık Ders Programı

Dersler		VII Sınıf VIII. Sınıf Toplam		
		VII Sınıf	VIII. Sınıf	Toplam
Türkçe		5	5	15
Matematik		4	4	12
Sosyal Bilgiler		3	3	10
Fen Bilgisi		3	3	9
Yabancı Dil		3	3	9
Resim		1	1	3
Müzik		1	1	3
Beden Eğitimi		1	1	3
Ahlak		1	1	3
Toplam		22	23	67
Seçmeli Dersler	Öğrenci her yıl en az 4 saatlik seçmeli ders alır.	4-8	4-8	12-24
Din Bilgisi		(1)	-	(2)
Haftalık ders saatleri toplamı		26(27)	27	79(81)
Rehberlik ve eğitsel çalışmalar		3	3	9

IX. Milli Eğitim Şurası'nda meslek liseleri için programa konulan seçmeli derslerin listesi Tablo 4'te verilmiştir (MEB, 1974).

Tablo 4. IX. Milli Eğitim Şurası'nda Düzenlenen Meslek Liseleri Seçmeli Ders Listesi

Seçmeli dersler	Süresi
Genel Endüstri Bilgisi ve Uygulaması	1 yıl
Teknik Resim	1-3 yıl
İnşaat Meslek Resmi	1-3 yıl
Elektrik Bilgisi ve Uygulaması	1-3 yıl
Elektronik Bilgisi ve Uygulaması	1-3 yıl
Teknoloji	1-3 yıl
Trafik	1 Yarıyıl
Ev Ekonomisi (Genel)	1-3 yıl
Giyim	1-3 yıl
Ev Yönetimi	1-3 yıl
Besinler ve Beslenme	1-3 yıl
Çocuk Gelişime ve Eğitimi	1-3 yıl
Toplum ve Aile İlişkileri	1-3 yıl
Ev Dekorasyon	1-3 yıl
El Sanatları	1-3 yıl
Moda Resmi	1 Yarıyıl
Mankenlik	1-3 yıl
Kuaförlük	1-3 yıl
Genel Muhasebe	1-2 yıl
T.C. Anayasası	1 yıl
İstatistik	1 yıl
Kooperatifçilik	1-2 yıl
Pazarlama	1-2 yıl
İşletmecilik Bilgisi	1 yıl
Turizm Rehberliği	1-2 yıl
Genel Hukuk Bilgisi	1 yıl
Daktilo-Steno	1-2 yıl
Genel Tarım Bilgisi ve Uygulaması	1-2 yıl
Sebzecilik, Meyvecilik	1-3 yıl
Pratik Hayvancılık (Sığırcılık, Koyunculuk, Kümes Hayvancılığı, Balıkçılık, Arıcılık, vb.)	1-3 yıl
Genel Sağlık Bilgisi ve Uygulaması	1-3 yıl
Hasta Bakımı	1-3 yıl
Konuşma ve Yazma	1 yıl
Dramatizasyon	1 yıl
Kütüphane Bilgisi	1 yıl
Gazetecilik	1 yıl
Sanat Tarihi	1-3 yıl
Resim Çalışmaları	1-3 yıl
Çalgı ve Çalgı Topluluğu	1-3 yıl
Koro	1-3 yıl
Spor Faaliyetleri ve Milli Oyunlar	1-3 yıl
Batı Edebiyatı	1-3 yıl
Jeoloji	1yarıyıl
Astronomi	1yarıyıl
Yabancı Dil	1-3 yıl

IX. Milli Eğitim Şurasından Eylül 1988 tarihinde 2492 sayılı Tebliğler Dergisi'nden seçmeli derslerle ilgili yapılan değişikliğe kadar, seçmeli derslerle ilgili ciddi bir değişikliğe gidilmemiştir.

2492 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan ilköğretim okullarında uygulanacak seçmeli dersler Tablo 6'de verilmiştir (MEB,1988).

Tablo 6. 2492 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde Yayımlanan İlköğretim Okullarında Uygulanacak Seçmeli Dersler

Dersin adı	Yıl olarak süresi	Haftalık ders saati
1. Bilgisayar	1-5	1-2
2. Drama	1-3	1-2
3. Güzel Konuşma ve Yazma	1-5	1-2
4. İkinci Yabana Dil	1-3	1-2
5. Turizm	1-3	1-2
6. Tarım	1-3	1-2
7. Yerel El Sanatları	1-3	1-2

Tablo 6'da görüldüğü gibi 1988 yılında yapılan düzenlemeyle seçmeli ders sayısı 7 olarak belirlenmiştir. Yıl Olarak 1-5 yıl olan Bilgisayar ve Güze Güzel Konuşma ve Yazma dersleri ilköğretim 4. ve 5. Sınıflarda da okutulmaya başlanmıştır. Derslerin saati olarak 1-2 saat belirlenmiştir.

1996 yılında toplanan XV. Milli Eğitim Şurası'nda 6,7 ve 8. sınıflarda seçmeli derslerin işlerlik kazandırılması kararlaştırılmıştır (Kaya, 2013).

1999 yılında toplanılan XVI. Milli Eğitim Şurasında seçmeli derslerin, öğrencileri ilgi ve yeteneklerini geliştirici, ana meslek alanlarını ve eğitim olanaklarını, mesleki tekniköğretim programlarını tanıtıcı, özendirici bir biçimde düzenlenmesi sağlanması kararı alınmıştır. (MEB, 1999; Görer 2015).

2006 yılında toplanılan XVII. Milli Eğitim Şurası'nda ilköğretimde seçmeli ders sayısı artırılması, beceri dersleri dışındaki seçmeli derslerin notla değerlendirilmesi kararı alınmıştır (MEB, 2006). XVII. Milli Eğitim Şurası'nda seçmeli derslerin, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirecek şekilde ana meslek alanlarını ve eğitim olanaklarını, mesleki eğitim programlarını tanıtıcı özendirici bir şekilde alınması kararlaştırılmıştır (MEB, 2006; Memduhoğlu ve Mazlum, 2013).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 14/06/2005 tarihli ve 6097 sayılı kararla seçmeli ders uygulamasıyla ilgili ciddi değişiklikler yapılmıştır. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 14/06/2015 tarihli ve 6097 sayılı kararıyla belirlenen ilköğretim okulu haftalık ders çizelgesi Tablo 7'de verilmiştir (Aslan, 2014).

Tablo7. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 14/06/2005 Tarihli ve 6097 Sayılı Kararıyla Belirlenen İlköğretim Haftalık Ders Çizelgesi

	Dersler	Sınıflar							
		1	2	3	4	5	6	7	8
Zorunlu Dersler	Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
	Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
	Hayat Bilgisi	5	5	5					
	Fen ve Teknoloji				4	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük								3
	Yabancı Dil				2	2	4	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
	Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1	1	1
	Teknoloji ve Tasarım						2	2	2
	Trafik ve İlkyardım				1	1			
	Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1
	Zorunlu Ders Toplamı	28	28	28	28	28	28	28	28
Seçmeli Dersler	Yabancı Dil				2	2	2	2	2
	Sanat Etkinlikleri (Drama, Tiyatro, Halk Oyunları, Enstrüman, Resim, Fotoğrafçılık, Heykel vb.)	1	1	1	2	2	2	2	2
	Spor Etkinlikleri (Güreş, Futbol, Basketbol, Voleybol, Masa Tenisi Vb.)	1	1	1	2	2	2	2	2
	Bilgisayar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Satranç	1	1	1	1	1	1	1	1
	Düşünme Eğitimi						1	1	1
	Halk Kültürü						1	1	1
	Tarım/Hayvancılık Uygulamaları						1	1	1
Takviye ve Etüt Çalışması	1	1	1						
Seçmeli Ders Toplamı	2	2	2	4	4	2	2	2	
Genel toplam	30	30	30	30	30	30	30	30	

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararıyla Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim okulları ders programında bir takım değişikliğe gitmiştir. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararıyla yapılan değişiklikler sonucu oluşan 2007-2008 yılından itibaren 1-7. sınıflar için uygulanacak ders çizelgesi aşağıda Tablo 8’ de verilmiştir (MEB,2007).

Tablo 8. 2007-2008 Öğretim Yılında (1-7. Sınıflar) İlköğretim Okulları Haftalık Ders Çizelgesi

Dersler	Sınıflar							
	1	2	3	4	5	6	7	
Zorunlu Dersler	Türkçe	12	12	12	6	6	5	5
	Matematik	4	4	4	4	4	4	4
	Hayat Bilgisi	5	5	5				
	Fen ve Teknoloji				4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük							
	Yabancı Dil				3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1
	Müzik	2	2	2	1	1	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1	1
	Teknoloji ve Tasarım						2	2
	Trafik Güvenliği				1	1		
	Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1
	Zorunlu Ders Toplamı	28	28	28	28	28	28	28
Seçmeli Dersler	Yabancı Dil				2	2	2	2
	Sanat Etkinlikleri	1	1	1	2	2	2	2
	Spor Etkinlikleri	1	1	1	2	2	2	2
	Bilişim Teknolojileri	1	1	1	1	1	1	1
	Satranç	1	1	1	1	1	1	1
	Düşünme Eğitimi						1	1
	Halk Kültürü						1	1
	Tarım						1	1
	Medya Okuryazarlığı						1	1
	Takviye ve Etüt Çalışması	1	1	1				
Seçmeli Ders Toplamı	2	2	2	2	2	2	2	
Genel Toplam	30	30	30	30	30	30	30	

Talim ve Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararıyla 2007-2008 eğitim-öğretim yılında kademeli geçiş nedeniyle ilköğretim okulları 8.Sınıflar için uygulanacak haftalık ders çizelgesi Tablo 9' de verilmiştir (MEB, 2007).

Tablo 9. 2007-2008 Öğretim Yılında (1-7. Sınıflar) İlköğretim Okulları Haftalık Ders Çizelgesi

Dersler	Sınıflar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Zorunlu Dersler	Türkçe							5
	Matematik							4
	Fen ve Teknoloji							4
	Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi							1
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük							2
	Yabancı Dil							4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi							2
	Görsel Sanatlar							1
	Müzik							1
	Beden Eğitimi							1
	Teknoloji ve Tasarım							2
	Trafik Güvenliği							1
	Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler							1
	Zorunlu Ders Toplamı							
Seçmeli Dersler	Yabancı Dil							1
	Drama							1
	Güzel Konuşma ve Yazma							1
	Bilişim Teknolojileri							1
	Turizm							1
	Tarım ve Hayvancılık							1
	Yerel El Sanatları							1
	Medya Okur yazarlığı							1
Seçmeli Ders Toplamı								1
Genel Toplam								30

2012 Yılında kabul edilen 6287 sayılı Kanunla Türk Eğitim Sistemi'nde de önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu değişimlerden biri 4+4+4 modeliyle hayata geçirilen kesintili zorunlu on iki yıllık eğitim modelidir. Bu düzenlemeyle birlikte 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık zorunlu kademeli eğitim getirilmiş, 12 yıllık süre üç kademeye ayrılmıştır. Buna göre birinci kademe 4 yıl süreli ilköğretim (1. 2. 3. ve 4. sınıf), ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul (5. 6. 7. ve 8. sınıf) ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise (9. 10. 11. ve 12. sınıf) olarak yapılandırılmıştır (Uçar, İpek ve Uçar, 2013).

6287 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeler seçmeli derslere ilişkin düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 25.06.2012 tarihli ve 69 sayılı kurul kararınca seçmeli derslerin yelpazesi genişletilmiş, ortaokul düzeyinde seçmeli ders saati 8 saate çıkarılmıştır. (Memduhoğlu ve Mazlum, 2013) Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 25.06.2012 tarihli ve 69 sayılı kurul kararı ile belirlenen İlköğretim Okulları haftalık ders saatleri çizelgesi Tablo 10'da verilmiştir (MEB, 2012).

Tablo 10. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 25.06.2012 Tarihli Ve 69 Sayılı Kurul Kararı İle Belirlenen İlköğretim Okulları Haftalık Ders Saatleri Çizelgesi

Dersler	Sınıflar								
	İlkokul				Ortaokul				
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Zorunlu Dersler	Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat Bilgisi	4	4	3					
	Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler			3	3	3	3	3	
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük								2
	Yabancı Dil		2	2	2	4	4	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
	Oyun ve Fiziki Etkinlikleri	5	5	5	2				
	Beden Eğitimi ve Spor					2	2	2	2
	Teknoloji ve Tasarım							2	2
	Trafik Güvenliği				1				
	Rehberlik ve Kariyer Planlama								1
	İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2				
	Zorunlu Ders Toplamı	26	28	28	30	28	28	29	29
Seçmeli Dersler	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'anı Kerim (4)				2	2	2	2
		Hz. Muhammed'in Hayatı (4)				2	2	2	2
		Temel Dini Bilgiler (2)				2	2	2	2
	Dil ve Anlatım	Okuma Becerileri (1)				2	2		
		Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)				2	2		
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)				2	2	2	2
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)						2	2
	Yabancı Dil	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller (4)				2	2	2	2
	Fen Bilimleri ve Matematik	Bilim Uygulamaları (4)				2	2	2	2
		Matematik Uygulamaları (4)				2	2	2	2
		Çevre ve Bilim (1)						2	2
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (4)/(2)				2	2	2	2
	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.) (4)				2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Müzik (4)				2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Spor ve Fiziki Etkinlikler (Alanlara Göre Modüller oluşturulacaktır) (4)				2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Drama (2)				2	2		
		Zeka Oyunları (4)				2	2	2	2
Sosyal Bilimler	Halk Kültürü (1)					2	2		
	Medya Okuryazarlığı (1)						2	2	
	Hukuk ve Adalet (1)					2	2		
	Düşünme Eğitimi (2)						2	2	
Seçilebilecek Ders Saati					8	8	8	8	
Serbest Etkinlikler	4	2	2						
Zorunlu Ders Saati	26	28	28	30	28	28	29	29	
Toplam Ders Saati	30	30	30	30	36	36	37	37	

İkili öğretimden kaynaklanan öğrencilerin okula erken gitmesi ve geç okuldan ayrılması, ortaokulun farklı sınıflarında farklı haftalık ders yükü ve taşınmalı eğitimden kaynaklanan sorunlar sonucu Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 28.05.2013 tarihli ve

22 sayılı kurul kararıyla İlkokulların ders saati 30, ortaokullarda 35 olarak değiştirilmiştir (Çelik, 2013).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 20.02.2017 tarihli ve 10 sayılı kurul kararı ile düzenlenen uygulamada olan ilköğretim okulları haftalık ders saatleri çizelgesi Tablo 11'de verilmiştir (MEB,2017).

Tablo 11. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 20.02.2017 Tarihli Ve 10 Sayılı Kurul Kararı İle Düzenlenen Uygulamada Olan İlköğretim Okulları Haftalık Ders Saatleri Çizelgesi

	Dersler	Sınıflar							
		İlkokul				Ortaokul			
		1	2	3	4	5	6	7	8
Zorunlu Dersler	Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat Bilgisi	4	4	3					
	Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük								2
	Yabancı Dil		2	2	2	3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
	Oyun ve Fiziki Etkinlikleri	5	5	5	2				
	Beden Eğitimi ve Spor					2	2	2	2
	Teknoloji ve Tasarım							2	2
	Trafik Güvenliği			1					
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım					2	2		
	Rehberlik ve Kariyer Planlama								1
	İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2				
	Zorunlu Ders Toplamı		26	28	28	30	29	29	29
Seçmeli Dersler	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'anı Kerim (4)				2	2	2	2
		Hz. Muhammed'in Hayatı (4)				2	2	2	2
		Temel Dini Bilgiler (2)				2	2	2	2
		Okuma Becerileri (1)				2	2		
	Dil ve Anlatım	Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)				2	2	2	2
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)				2	2	2	2
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)						2	2
	Yabancı Dil	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller (4)				2	2	2	2
	Fen Bilimleri ve Matematik	Bilim Uygulamaları (4)				2	2	2	2
		Matematik Uygulamaları (4)				2	2	2	2
		Çevre ve Eğitimi (1)						2	2
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2)				2	2	2	2
	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.) (4)				2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Müzik (4)				2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Spor ve Fiziki Etkinlikler (Alanlara Göre Modüller oluşturulacaktır) (4)				2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Drama (2)				2	2		
		Zeka Oyunları (4)				2	2	2	2
		Halk Kültürü (1)				2	2	2	2
Sosyal Bilimler	Medya Okuryazarlığı (1)				2	2	2	2	
	Hukuk ve Adalet (1)						2	2	
	Düşünme Eğitimi (2)						2	2	
Seçilebilecek Ders Saati						6	6	6	6
Serbest Etkinlikler		4	2	2					
Toplam Ders Saati		30	30	30	30	35	35	35	35

Tablo 11’de görüldüğü gibi yapılan son değişiklikle birlikte ortaokullarda 6 saati seçmeli, 29 saati zorunlu olmak üzere toplam 35 saat haftalık ders yükü oluşmuş ve seçmeli ders saatlerinde okutulmak üzere 6 grupta 21 farklı seçmeli ders belirlenmiştir. Bir seçmeli dersin kaç defa alınabileceği bilgisi, ders isminin yanında parantez içinde, seçmeli derslerin haftada kaç saate kadar alınabileceği bilgisi, ilgili sınıf düzeyinin altında verilmiştir. Sanat ve Spor grubunda yer alan Görsel Sanatlar, Müzik ve Spor ve Fiziki Etkinlikler dersleri öğrencilerin tercihlerine göre 2 veya 4 saat olarak seçilebilecektir.

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 20.02.2017 tarihli ve 10 sayılı kurul kararı ile düzenlenen ve uygulamada olan ilköğretim okulları haftalık ders saatleri çizelgesiyle ilkokul 1. sınıfta 26, 2. ve 3. sınıflarda 28 saat, 4. sınıfta 30 saat zorunlu ders saati, 1. sınıfta 4 saat, 2. ve 3. sınıflarda 2’şer saat serbest etkinlikler saati olmak üzere 30 saat ders yükü uygulanmaktadır.

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 30.05.2017 tarihli ve 53 sayılı kurul kararı ile düzenlenen ve uygulamada olan Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları haftalık ders çizelgesi incelendiğinde; Anadolu Liselerinde Dil ve Anlatım, Matematik ve Fen Bilimleri, Sosyal Bilimleri, Din Ahlak ve Değerler, Yabancı Diller ve Edebiyatı, Spor ve Sosyal Etkinlikler, Güzel Sanatlar ve Bilişim gruplarında olmak üzere 8 grupta ve 41 seçmeli ders belirlenmiştir. Anadolu Liselerinin; 9. sınıflarında 34 saat zorunlu, 5 saati seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 10. sınıflarında 35 saat zorunlu, 4 saat seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 11. sınıflarda; 21 saat zorunlu, 18 saat seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 12. sınıflarında ise 19 saat zorunlu, 20 saat seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40 saat ders yükü uygulanmaktadır (MEB, 2017).

Sosyal Bilimler Liselerinde; Dil ve Anlatım, Matematik ve Fen Bilimleri, Sosyal Bilimleri, Din Ahlak ve Değerler, Yabancı Diller ve Edebiyatı, Spor ve Sosyal Etkinlikler, Güzel Sanatlar ve Bilişim gruplarında olmak üzere 8 grupta ve 31 seçmeli ders belirlenmiştir. Sosyal Bilimler Liselerinin; hazırlık sınıflarında 39 saat zorunlu, 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 9. sınıflarında 34 saat zorunlu, 5 saati seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 10. sınıflarında 39 saat zorunlu, 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 11 ve 12. sınıflarda; 40 saat zorunlu olmak üzere ders yükü uygulanmaktadır (MEB, 2017).

Fen Liselerinde; Dil ve Anlatım, Matematik ve Fen Bilimleri, Sosyal Bilimleri, Din Ahlak ve Değerler, Yabancı Diller ve Edebiyatı, Spor ve Sosyal Etkinlikler, Güzel Sanatlar ve Bilişim gruplarında olmak üzere 8 grupta ve 34 seçmeli ders belirlenmiştir. Fen Liselerinin; 9. sınıflarında 36 saat zorunlu, 3 saati seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 9 ve 10. sınıflarında 37 saat zorunlu, 4 saat seçmeli olmak üzere 40, 12. sınıflarda, 35 saat zorunlu, 4 saat seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40 saat ders yükü uygulanmaktadır (MEB, 2017).

Spor Liselerinde; Dil ve Anlatım, Matematik ve Fen Bilimleri, Sosyal Bilimleri, Din Ahlak ve Değerler, Yabancı Diller ve Edebiyatı, Spor ve Sosyal Etkinlikler, Güzel Sanatlar ve Bilişim gruplarında olmak üzere 8 grupta ve 38 seçmeli ders belirlenmiştir. Spor Liselerinin; 9 ve 10. sınıflarında 40 saat zorunlu, 11. sınıflarında 37 saat zorunlu, 2 saat seçmeli ve 1 saati rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40, 12. sınıflarda, 36 saat zorunlu, 3 saat seçmeli ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40 saat ders yükü uygulanmaktadır (MEB, 2017).

Anadolu İmam Hatip Liselerinde: A Grubunda; Temel İslami Bilimler, Türk İslam Sanatları, Dil ve Anlatım, Matematik ve Fen Bilimleri, Sosyal Bilimleri, Yabancı Diller ve Edebiyatı, Spor ve Sosyal Etkinlikler, Güzel Sanatlar ve Bilişim gruplarında olmak üzere 9 grupta ve 53 seçmeli ders belirlenmiştir. B Grubunda; Spor, Müzik ve Musiki, Geleneksel ve Çağdaş Görsel Sanatlar olmak üzere 3 grupta 38 seçmeli ders belirlenmiştir. 9 sınıflarında, 39 saat ortak ve mesleki dersler ve 1 saat rehberlik ve yönlendirme olmak üzere 40 saat, 10. sınıflarında, 40 saat ortak ve mesleki dersler olmak üzere ders yükü uygulanırken, 11. sınıflarda 10 sat ortak, 13 saat mesleki ve 17 saat seçmeli ders olmak üzere 40 saat, 12. sınıflarda 10 sat ortak, 12 saat mesleki ve 18 saat seçmeli ders olmak üzere 40 saat ders yükü uygulanmaktadır (MEB, 2017).

2.2. Eğitimin Demokratikleşmesi Bağlamında Seçmeli Dersler

Toplumun ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmek için oluşturulmuş bir kurum olarak eğitim, sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan sosyal ve ekonomik değişimlerin gerçekleştirilmesinde vaz geçilmez roller üstlenmiştir. Bu süreç hem toplumun eğitimden beklentilerini değiştirmiş hem de toplum eğitimi değiştirmiştir. Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ve çok sonra sanayi toplumu olarak adlandırılan sosyal ilişkiler kümesi okul sayesinde mümkün olabilmektedir. Günümüz değerleri açısından bakıldığında toplumsal dinamikler sanayi toplumunun çok ötesine geçmiştir.

Bu yönüyle eğitim sorunları ve toplumsal beklentiler günümüzde oldukça farklılaşmış ve çeşitlenmiştir.

Sanayi toplumunun tek düze olan eğitim süreci, günümüzde çok boyutlu ve çok kültürlü bir yapı kazanmıştır (Doğan, 2012). Bu yönüyle eğitim paydaşlarının eğitimden beklentileri karşılanabildiği oranda okulla barışabilmektedir. Aksi durumda eğitime yöneltilen eleştiriler, farklı paradigmalara bağlı olarak çok yönlü ve çok boyutlu olarak karşımızda durabilmektedir. Eğitim tarihi içinde eleştirel pedagoji olarak bilinen çıkışlar, devlet eliyle sunulan eğitim pratiğine yönelik eleştirel bir yönelim olarak farklı eğitim içerikleri ve uygulamalarını talep ettiği görülmektedir (Yıldırım, 2013). Farklı taleplerin eğitim sürecinde yer alabilmesine dönük eleştirel pedagoji söylemi kendisini her ülkede farklı pratiklerde var ettiği görülmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde "Alternatif Okullar" olarak seslendirilebilecek farklı programlara ve uygulamalara dayanan okul yapılanmalarını yoğun biçimde görebilmekteyiz. (Aydın, 2015) E okul, özgür okul bu okullara örnek olarak gösterilebilir. Elbette ki bu farklı okul türleri sanayi sonrası toplumların ihtiyaçlarını bir yansıması olarak hayat bulabilmiştir.

Farklı çalışmalar (Bolay ve ark. 1996; Tanhan, Aslan, 2012) açık bir biçimde göstermektedir ki eğitim hizmetlerine yönelik ayrılan bütçe ile yapılan yatırımların çokluğuna karşın, eğitime duyulan memnuniyet geçmiş dönemlerden daha iyi durumda değildir. Örneğin, Fransa'da bir gencin eğitimi için Türkiye'deki akranın birkaç katıdır. Bu oran Hollanda'da İsveç'te, Japonya'da daha fazladır. Ancak bu ülkelerdeki eğitim sorunları ile Türkiye'deki eğitim sorunları açısından benzerliklerin altını çizmek oldukça önemlidir. Örneğin, okul memnuniyeti, okul terki, okulda şiddet, alternatif eğitim taleplerinin karşılanması gibi sorunlar benzerlik gösterebilmektedir. Elbette ki her ülke kendi kültürel, ekonomik, toplumsal ve siyasi dinamiklerine bakarak eğitim sistemlerinin sorunlarına çözümler bulmaya çalışmaktadırlar.

Türkiye'de seçmeli dersler, çeşitlenen farklı eğitim taleplerinin hayata geçirilmesi, eğitimin demokratikleştirilmesi açısından önemli bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçmeli ders uygulaması sadece Türkiye'de hayat bulan bir eğitim pratiği değildir, ancak uygulama biçimi açısından diğer ülkelerdeki uygulamalardan farklılaşabilmektedir (Tanhan, 2013). Bu farklılıkları bir tarafa koyarak genel olarak seçmeli derslerin eğitim olgusuna hangi yönlerden etki edebildiği

görülmektedir. Seçmeli ders uygulamaların genel olarak eğitim uygulamalarına olan etkisi farklı başlıklar altında incelenebilir. Okulların daha cazip eğitim ortamlarına dönüştürülmesi; okulların/eğitimin demokratikleştirilmesi; toplumsal taleplerin eğitim pratiğinde hayat bulması, uluslararası hukuk düzenlemelerinde yer alan eğitim hakkının sağlanması gibi yönlerden seçmeli dersler eğitim pratiğine etki edebilmektedir.

2.2.1. Okulların Cazip Eğitim Ortamlarına Dönüştürülmesi

Geleneksel eğitim sistemleri sınıflardaki öğrencilerin birbirlerine benzer niteliklere sahip olduğunu varsayar (Senemoğlu, 2013). Bu varsayım her zaman için farklı problemler üretmeye açıktır. Sınıf ortalamasının altında veya üstünde olan öğrenciler açısından eğitim ortamı sıkıcı ortamlara dönüşür; böylelikle okulda olmaktan keyif almaz ve öğrenmeye dönük motivasyonları düşer. Öğrencinin öğrenme hızı ve öğrenme geçmişi açısından sınıf ortalamasından ayrışmasının ötesinde, eğitim paydaşlarının eğitim süreçlerinde kendilerini eğitim süreçleri üzerinde aktif bir katılımcı ve karar verici olarak görmemeleri durumunda, eğitim ortamları birer cazibe alanı olmaktan çakabilecektir (Freire, 2016). Bunun olası önemli sonuçları şöyle sıralanabilir.

- 1- Eğitim paydaşlarının eğitime katılımı ve katkısı düşer.
- 2- Eğitim çalışanlarının eğitime olan bağları zayıflar, doyumları ve motivasyonlarında düşüşler gözlenir.
- 3- Sınıf içinde dikkatleri başka yönlere kayar ve sınıf yönetimi zorlaşır.
- 4- Motive olan öğrencilerin motivasyonu bundan olumsuz etkilenir.
- 5- Okul terki olarak bilinen durum gözlenmeye başlar.
- 6- Okul ve sınıf ortamlarında şiddet davranışlarında artış meydana gelir.
- 7- Özeldede bu öğrencilerin genelde tüm sınıfın akademik başarılarında önemli düşüşler gözlenir.

Sınıfın genel akademik ortalamasının altında veya üstünde olmanın ötesinde, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun donatılmamış, yapılandırılmamış, programlanmamış eğitim ortamları öğrenci motivasyonu düşürücü olmanın ötesinde öğretmen ve öğrenci dışındaki diğer eğitim paydaşları içinde eğitimi/okulu bir cazibe merkezi olmaktan çıkarmakta ve memnuniyeti düşürücü bir etki bırakabilmektedir (Yeşilyaprak, 2012). Okulla ilişkilerinde duygusal bağları zayıflayan öğrencilerin okulla olan ilgilerini artırmanın önemli yollarında biri öğrencilerin okulda keyif alabilecekleri etkinliklere yer verebilmekten geçer. Bu yönüyle öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları

doğrultusunda seçmeli derslere yer verilmesi, bu derslerin içeriklerinin öğrencilerin etkin katılımıyla belirlenmesi durumunda yukarıda maddeler halinde özetlenen sorun alanlarında önemli düşüşler ve iyileşmeler gözlemlenebilecektir.

Eğitim süreçlerine kısmi bir katılı ön gören seçmeli dersler, sağlıklı bir biçimde hayata geçirilmesi durumunda eğitim paydaşlarının eğitime katılımını artıracaktır. Eğitim paydaşlarının (veli, öğretmen, öğrenci) katılımı ile birlikte eğitimle duygusal bağları güçlenmiş olacaktır. Bu yönüyle de eğitim süreçlerine istekli katılım sağlanabildiği oranda da eğitim paydaşlarının gözünde eğitimin cazibedirmekle beraber eğitim ortamları daha cazip alanlara dönüşebilecektir.

2.2.2. Eğitimin Demokratikleştirilmesi

Modern eğitim tarihi, farklı çatışma alanları kendi içinde barındırır. İlahi olanla bağı koparan modern eğitim, ulus adına devleti kutsallaştırır ve eğitimi devletin ideolojik bir aygıtına dönüştürür. Böyle bir eğitime yönelik eleştirilerde ana akım olarak eleştirel pedagoji gösterilebilir. Eleştirel pedagoji, eğitim alanında tek söz sahibinin devlet olmasına yönelik itirazları dillendirerek, alternatif etim modelleri ortaya koymaya çalışır. Ortaya konan bu modeller, "karar verici (sadece) devlet değil, ben (de) olmalıyım" biçiminde tek bir cümle ile ifade edilebilir. Günümüz modern eğitim uygulamalarına bakıldığında ulus adına gücü elinde bulunduran devletlerin modern eğitim içeriği üzerinde tek söz sahibi olduğu söylenebilir. Bu durum eğitimin demokratik yapısı üzerinde bozucu etkilere neden olabilmektedir (Tanhan, 2013).

Modern toplum üzerinde etkili olan politik, teknolojik, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik yansımalarının bir etkisi olarak farklı eğitim uygulamaları devletin eğitim üzerinde tek söz sahibi olma talebi üzerinde kısmi erozyonlara neden olduğu görülmektedir. Bu durum aynı zamanda eğitimin demokratikleşmesi açısından önemli uygulamalara da alan açtığı görülebilir. Eğitimde farklı taleplerin ve farklılıkların yer bulmasına fırsat vermesi açısından seçmeli dersler eğitimin demokratik yapısına önemli katkılar sunmaktadır. Ancak bu noktada seçmeli ders uygulamalarının eğitimin demokratikleşmesinde görsel olarak yaptığı katkıların niteliksel zemine de indirgenmesi noktasında bazı noktaların ihmal edilmemesine bağlı olduğunu hatırlamak gerekli görülmektedir. Seçmeli ders uygulamaları sürecinde 1- Taleplerin alanları ve nedenleri; 2- Taleplerin ortaya konma biçimleri ve süreçleri; 3- Taleplerin karşılanma biçimi ve niteliği; 4- Taleplerin karşılanma sonuçlarının yansımaları hususlarının göz ardı

edilmemelidir. Bunun aksi durumları zaman içinde seçmeli derslerin eğitimin demokratikleşmesine değil, otoriterleşmesine katkı sunması kaçınılmaz olacaktır.

Seçmeli derslerin eğitimin demokratik yapısı üzerindeki etkileri açısından değerlendirildiğinde, seçmeli dersler için ön görülen kuramsal hedeflerin ete kemiğe bürünmesinde, seçmeli derslerinde en az zorunlu dersler kadar önem görmesi ve uygulayıcıların seçmeli dersleri birer angarya olarak görmeden öğrencilerin velilerin birer talebi olarak görmeleri ve bu talebin karşılanması oranında eğitimin birer uzlaşma alanı olarak demokratik bir yapıya kavuşacağını unutmamaları önemli görünmektedir.

2.2.3. Toplumsal Taleplerin Eğitimde Yer Bulması

Eğitim sistemleri diğer bütün sistemler gibi, ancak talebi karşılayabildikleri durumda haklı ve saygın olabilirler. Eğitim sistemleri dünyanın her yerinde, eğitim talebindeki değişiklikleri karşılayabilme kabiliyetini önemli ölçüde kaybetmiş görünmektedir. Bu kayıp, demokratik olmayan toplumlar için daha ciddi ve derinliklidir. Toplumun ve bireyin ihtiyaçları sorunları hızla değişmekte ve çeşitlenmektedir (Gümüş ve Şişman, 2012). Eğitim sistemleri yeni beceri ihtiyaçlarına uygun eğitim üretmekte zorlanmaktadır. Çünkü geleneksel eğitim anlayışı, ancak aynı konuda çok sayıda öğrencinin eğitimi söz konusu olduğunda başarılı ve ekonomik olabilmektedir. Oysa, yeni beceri ihtiyaçları oldukça farklı ve çok yönlü olarak karşımızda durmaktadır (Doğan, 2012).

Eğitim sistemlerini zor durumda bırakan sadece talebin artışı değil, aynı zamanda hızla çeşitlenmesidir. İş hayatında geçerli olan becerilerin çoğu ortadan kalkarken, her geçen gün yeni beceri ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde eğitim talebi şu başlıklar altında toplanabilir.

1- Eğitimde içeriğin ve programların değişen ihtiyaç ve beceri alanlarına uygun olarak yeniden yapılandırılması ve uygulamaların da buna uygun olarak yeniden biçimlendirilmesi.

2- Niceliksel olarak eğitime duyulan talebin nitelikten ve eğitim ilkelerinden ödün verilmeden karşılanabilmesi.

Görüldüğü üzere eğitim talepleri genel olarak iki başlık altında toplanabilmektedir. Bu taleplerden ikincisi nüfus artışı ve nüfus hareketliğinin bir sonucu olarak eğitim hizmetlerinden yararlanması gereken ve yararlanmak isteyen birey sayısındaki artışla ilgili görünmektedir. Bu talebin karşılanabilmesi büyük oranda

ekonomik durumlarla yakından ilişkili görünmektedir. Buna karşın ilk madde belirtilen değişen dünyanın beklentilerine karşılık verebilecek bir eğitim yapılanması daha derinlikli zihniyet değişimleri ile eğitimin yapısal değişimlerini ön görmektedir. Buradan hareketle ilk madde de belirtilen eğitim taleplerinin hayata geçirilmesi yönünde atılabilecek önemli adımlardan biri eğitim hizmetlerinden yararlanan bireylerin eğitime yönelik olarak ortaya koydukları içerik taleplerinin karşılık bulmasıyla mümkün olabilecektir.

Eğitim hizmetlerinin yürütüldüğü sosyal ve politik dokunun özelliklerine göre eğitim talepleri farklı biçimlerde karşılanabildiği görülebilmektedir. Toplumların özelliklerine göre Alternatif Okullar olarak bilinen uygulama alanları kadar, mevcut eğitim sisteminin tamamen veya kısmen dışına çıkan uygulamalara da veya taleplere de rastlanabilmektedir. Eleştirel Pedagojinin ortaya koyduğu Ivan Illich'in Okulsuz Toplum'u; Paulo Freire'in Ezilenlerin Pedagojisi, Catherine Baker Zorunlu Eğitime Hayır'ı bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Tanhan, 2013). Türkiye açısından durum değerlendirildiğinde eğitim sisteminde bir hareket alanı olarak ortaya konan seçmeli dersler uygulamasının eğitim taleplerini eğitim sistemine dahil etmenin pratik bir yolu olarak yapılandırıldığı söylenebilir.

Yukarıda genel olarak özetlenmeye çalışıldığı üzere, seçmeli dersler eğitim süreçleri üzerinde bazı etkilere sahip olduğu görülmektedir. Seçmeli dersler yoluyla eğitim paydaşlarının eğitim içeriği ve programları üzerinde kısmi ve görece önemli bir katılım sağlaması açısından oldukça önemlidir. Katılımın sağlanması ve eğitim paydaşlarının taleplerinin eğitimde yer bulması oranında seçmeli dersler eğitim ortamlarının demokratikleşmesine katkı sunabilecektir. Bu yönüyle okullar daha cazip eğitim ortamlarına dönüşebilecektir. Tüm bunların bir sonucu olarak da eğitim süreçlerinde istenmeyen davranışlarda (okul terki, şiddet, motivasyon düşüklüğü, doyum gibi) büyük oranda düşüş gözlenebilecektir.

2.2.4. Uluslararası Hukuk Düzenlemelerinde Eğitim Hakkı Bağlamında Seçmeli Ders Uygulaması

İnsan, düşünen ve düşünceleri doğrultusunda kararlarını verip uygulamaya geçen bir varlıktır. Düşünen bir varlık olarak insanın, mutlaka belirli haklara sahip olması gerekir. İnsanın sahip olduğu bu haklar, ona insan olma özelliğini kazandırır. İnsanın insan olarak dünyaya gelmiş olmasından dolayı sahip olduğu hakların tamamı

insan hakları olarak adlandırılabilir (Kıncal, 2001). Bu haklar, insanın doğal hakları olarak görülür. Eğitim alma hakkı diğerleriyle bir olma, onur, akıl ve vicdan sahibi olma, eşit olma, özgür olma, düşündüğünü ifade etme, insan olmanın beraberinde getirdiği önemli haklardan bazıdır (Tozlu, 2003).

İnsan hakları konusu insanlığın farklı dönemlerinde, toplumlara göre değişen yaklaşımlarla ele alınmış ve uygulanmıştır. Bu konu, II. Dünya Savaşı'na kadar ülkelerin bir iç işi olarak görülmüşken, II. Dünya Savaşı'ndan sonra artık yalnızca ülkeleri ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış ve birçok uluslararası belgeye yansiyarak evrensel bir görünüm kazanmıştır. Dolayısı ile bu haklarla ilgili engellenmeler, devletler hukukunun da uygulanmaması sayılarak diğer ülkelerin müdahalelerine yol açan bir nitelik haline gelmiştir (Kıncal, 2001).

Genel olarak haklar; koruyucu haklar, isteme hakları ve katılma hakları olmak üzere üç gruba ayrılır. Koruyucu haklar, kişinin doğuştan getirdiği kabul edilen, gerçekleşmesi için devletin edimde bulunması zorunlu olmayan ve dokunulmaması gereken haklardır. Düşünce özgürlüğü ve vicdan özgürlüğü, öğrenme öğretme özgürlüğü gibi. İsteme özgürlüğü hakları, devletin sağladığı ya da onun desteği ve katkısıyla gerçekleşen haklardır. Katılma hakları ise kişilere, toplum yönetimine katılma olanağı sağlayan haklardır. Çağdaş anayasalarda bu haklar; temel hak ve özgürlükler, iktisadi hak ve özgürlükler ile siyasal hak ve özgürlükler biçiminde adlandırılmaktadır (Altunya 2003). İnsanların birçok hak ve özgürlükleri kullanmaları ve içinde buldukları toplumda kendilerini gerçekleştirmeleri, çoğu zaman eğitim hakkından yararlanmalarına bağlıdır (Gök, 2010). Bu nedenle günümüzde, eğitim hakkı uluslararası toplumun öncelikle ele aldığı konular arasında yer almakta ve birçok belgeyle güvence altına alınmaya çalışılmaktadır.

Hak kavramı çok genel bir şekilde; kişilere irade kudreti tanımak yoluyla hukuk düzeni tarafından korunan menfaat olarak tanımlanabilir (Gözler, 2010). Eğitim hakkı ise herkesin ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik ya da sosyal köken, din ya da politik görüş, yaş ya da engellilik vb. hallerine bakılmaksızın ücretsiz temel eğitimden yararlanmasını ifade eder (Ataman, 2008). Eğitim hakkı eğitim hizmetlerine erişimin ötesinde aynı zamanda eğitim sisteminin her kademesinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve eşitliği sağlayacak asgari standartların konulmasını, çocuğun kimliğine, kendisini ilgilendiren konularda kendini ifade etme hakkına, fiziksel ve kişisel onuruna

saygıyı da içermektedir (Unicef, 2007). Dolayısıyla, eğitime erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir (Gül, 2009).

Eğitim hakkı; devlet, aile ve çocuk olmak üzere üç ana faktörü kapsar. Bu faktörler arasında üçlü bir ilişki vardır. Devlet, eğitimden ekonomik işgücünün ve geleceğin potansiyel zenginliklerini hazırlamak ve toplumsal bütünlük, birlik ve ulusal kimliğin pekiştirilmesini hedefler. Aileler, eğitim sisteminden çocuklarının yaşama hazırlanmasını, iş bulmasını ve ekonomik başarıya ulaşmasını sağlayacak bilgi, beceri ve güveninin onlara kazandırılmasını, ayrıca değerlerini, kültür ve dillerinin aktarılmasını bekler. Çocuklar ise, özlemlerini giderebilecekleri kapasiteyi edinmeyi, aile dışında duygusal gelişim ve dostluk kurma fırsatları yaratılmasını ve her türlü sömürü ve tehlikeden korunmayı isterler. Dolayısı ile eğitim sistemine yönelik beklentiler hem çok sayıda hem de zaman zaman birbiri ile çelişebilecek niteliktedir. Kimi beklentiler, hepsi için ortak olmakla birlikte devletlerin daha geniş anlamda toplumla, ailelerin sadece kendi çocukları ile ilgilenme durumunda olmaları nedeni ile eğitim gündeminde önemli gerilimler ortaya çıkabilmektedir. Bu gerilim uluslararası insan hakları hukukunca da tanınmaktadır. Uluslararası hukuk ailelere çocuklarını kendi inançları doğrultusunda eğitime hakkı tanıırken hükümetlerin kendi ekonomik, siyasal ve dinsel gündemini çocuklara dayatmasına sınırlama getirme gerekliliğini yansıtmaktadır (Unicef, 2007). Devlet, aile ve çocuk arasında eğitim hakkının kullanımı konusunda yaşanan gerginlikler konunun uluslararası düzeyde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

2.2.4.1. Eğitim ve Öğrenim Hakkının Evrensel Görünümü

Eğitim, 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin benimsenmesinden beri bir insan hakkı olarak resmen tanınmaktadır. Bu husus küresel ölçekteki birçok bildiri ve sözleşmede teyit edilmiştir. Bunlar arasında; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (madde: 26), Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (madde: 13, 14), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (madde: 28, 29), Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi (madde: 10, 21) vb sayılabilir.

Belirtilen bildiri veya sözleşmelerde eğitimle ilgili olan kısımları ana hatları ile aşağıda ele alınmaktadır.

2.2.4.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde Eğitim Hakkı

Eğitim hakkına temel bir hak olarak yer veren ilk uluslararası belgedir. Türkiye bildirgeyi 06.04.1949 tarihinde kabul etmiştir. Bu bildirgeyi kabul eden ülkeler eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlükleri de öğretmeyi kabul etmişlerdir. Bunun yanında insanların onur ve değerini yüceltmeyi, hak ve özgürlüklerini korumayı kabul ettikleri gibi eğitim hakkını da tanıyacaklarını beyan etmişlerdir (Altunya, 2003). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin eğitimle ilgili olan 26. maddesinin içeriği şöyledir (<http://www.unicef.org/turkey>):

1. Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel öğrenim aşamalarında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğrenim, yeteneğe göre herkese eşit olarak sağlanır.
2. Eğitim, insan kişiliğinin tam geliştirilmesine, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu yerleştirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki etkinliklerini güçlendirmelidir
3. Ana-babalar, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikli hak sahibidir.

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'ne göre; herkesin eğitim hakkı vardır.

Eğitim hiç olmazsa temel eğitim evrelerinde parasızdır. Temel eğitim zorunludur. Meslekî ve teknik eğitimden herkes yararlanabilmelidir. Yüksek öğrenim yeteneklerine göre herkese açık olmalıdır.

2.2.4.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde Eğitim Hakkı

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutarak imzalamıştır. Sözleşmenin 28 ve 29. maddeleri eğitim hakkına ilişkin olarak şunları belirtmektedir (<http://www.unicef.org/turkey>):

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle: a. İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler; b. Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar; c. Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler; d. Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler; e. Okullarda düzenli biçimde devamlığın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla Uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29:

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler; a. Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; b. İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi; c. Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi; d. Çocuğun anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması; e. Doğal çevreye saygının geliştirilmesi.

2. Bu maddenin veya 28. maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Görüldüğü gibi Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, eğitim hakkı ve amaçlarını tüm çocukları kapsayacak biçimde düzenlemektedir. Ayrıca sözleşmede özel korunmaya ihtiyacı olan risk altındaki çocuklar için de özel hükümler bulunmaktadır.

2.2.4.4. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde Eğitim Hakkı

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilerek, imzaya, onaya ve katılmaya açılmış, 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşme'nin 13. Maddesinin (3). ve (4). paragrafları hükümlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 3, 14. ve 42. maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulama hakkını saklı tutarak 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır (Ünal, 2010; Ataman, 2008). Sözleşmenin eğitim hakkı ile ilgili olan 13 ve 14. maddelerinin içeriği aşağıda verilmiştir.

Madde 13

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı güçlendireceği hususunda mutabıktırlar. Taraf Devletler, ayrıca, eğitimin, herkesin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılmasını sağlayacağı, tüm uluslar ve tüm ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceği ve Birleşmiş Milletler'in barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendireceği hususlarında mutabıktırlar.

2. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi amacı ile aşağıdaki hususları kabul ederler: (a) İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır; (b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil olmak üzere, orta öğretimin çeşitli biçimlerinin, her türlü uygun yöntemle ve özellikle parasız eğitimin tedricen yaygınlaştırılması yoluyla

herkes için açık ve ulaşılabilir olması sağlanacaktır; (c) Yüksek öğretimin, özellikle parasız eğitimin tedricen geliştirilmesi yoluyla, kişisel yetenek temelinde herkese eşit derecede açık olması sağlanacaktır; (d) İlköğretim görmemiş ya da ilköğretimi tamamlamamış olanlar için temel eğitim elden geldiğince teşvik edilecek veya yoğunlaştırılacaktır; (e) Her düzeyde okullar sisteminin geliştirilmesi aktif bir şekilde yürütülecek, yeterli bir burs sistemi yerleştirilecek ve öğretim personelinin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilecektir.

3. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, ana-babaların veya -bazı durumlarda- yasal yoldan tayin edilmiş velilerin çocukları için, kamu makamlarınca kurulmuş okulların dışında, Devletin koyduğu ya da onayladığı asgari eğitim standartlarına uygun diğer okulları seçme özgürlüğüne ve çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

4. Bu maddenin hiç bir hükmü, bireylerin ve kuruluşların eğitim kurumları kurma ve yönetme özgürlüklerini kısıtlayacak şekilde yorumlanamaz; bu özgürlüğün kullanılması, daima, bu maddenin 1. fıkrasında ortaya konmuş olan ilkelere uyulmasına ve böyle kurumlarda verilen eğitimin Devlet tarafından belirlenebilecek asgari standartlara uygun olması gereğine bağlıdır.

Madde 14

Bu Sözleşme'ye Taraf olup, taraf olduğu tarihte, ülkesinde veya yargı yetkisi altında bulunan topraklarda zorunlu ve parasız ilköğretim sistemini sağlayamamış olan her Devlet, Taraf olma tarihini izleyen iki yıl içinde, herkes için zorunlu parasız ilköğretim ilkesinin, tedricen uygulanması amacıyla ayrıntılı bir eylem planını, planda belirtilen makul sayıda yıllar içinde uygulamak ve kabul etmekle yükümlüdür.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, eğitim hakkıyla ilgili en kapsamlı uluslararası düzenlemedir. Sözleşme devletlere eğitim sistemlerinin alt yapısını oluşturma, kurum ve eğitim olanaklarını oluşturma görevi vermektedir.

2.2.4.5. Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme Ve Kalkınma Bildirgesinde Eğitim Hakkı

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 11 Aralık 1969 Tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi'nin eğitim hakkı ile ilgili olan bölümleri aşağıda verilmiştir

BÖLÜM II

HEDEFLER

Toplumsal gelişme ve kalkınma, toplumun tüm üyelerinin maddi ve manevi yaşam standardını sürekli yükseltmeyi amaçlar. Bu amaca insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı ve uygunluk içinde ve aşağıdaki ana hedeflere ulaşarak varılır.

Madde 10

.....

e. Okuma yazma bilmezliğinin kökünün kazınması ve eğitim ve öğretimden herkesin yararlanması, ilköğretim aşamasında ücretsiz ve zorunlu eğitimle tüm düzeylerde ücretsiz eğitim hakkının sağlanması; yaşam boyu eğitimin genel düzeyinin yükseltilmesi;

.....

BÖLÜM III

YOL VE YÖNTEMLER

Bu bildirmede öne sürülen ilkeler temeli üzerinde, toplumsal gelişme ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi, aşağıdaki yol ve yöntemlere özel bir önem verilerek ulusal ve Uluslararası etkinlikler aracılığıyla gerekli kaynakların harekete geçirilmesini öngörür:

Madde 21

a. Toplumsal kalkınma ve toplu kalkınma plan ve politikaları için gerekli yönetsel, uygulamacı, mesleki ve teknik personel dahil ulusal personel ve kadroların yetiştirilmesi; b. Her düzeyde ücretsiz sağlanacak genel, mesleki ve teknik eğitimin ve yetiştirme ve yeniden yetiştirme genişletilmesini ve geliştirilmesini hızlandırmak için önlemler alınması; c. Genel eğitim düzeyinin yükseltilmesi, ulusal bilişim araçlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ve bunların tüm halkın sürekli eğitilmesi ve toplumsal kalkınma etkinliklerine katılımını özendirme yönünde akılcı ve tam kullanılması; boş zamanların, özellikle çocukların ve gençlerin boş zamanlarının yapıcı değerlendirilmesi; d. “Beyin göçü”nü önlemek ve olumsuz etkilerinin önünü almak için ulusal ve Uluslararası politika ve önlemlerin saptanması.

Eğitim hakkına ilişkin genel düzenlemelerin yer aldığı yukarıda belirtilen sözleşme ve bildirimlerin yanı sıra, eğitime ilişkin bazı özel düzenlemeler içeren uluslararası sözleşmeler de bulunmaktadır. Bu kapsamda; kız ve erkek tüm çocukların eğitim hakkından eşit düzeyde yararlanmalarını ve verilen eğitimin cinsiyete dayalı ayırım gözetmemesini güvence altına almayı amaçlayan “Kadına Karşı Her Türül Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”, eğitim hakkının fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için, eğitim sisteminin her kademede engeli olan kişileri de kapsamasını ve bu kişilere ömür boyu öğrenim olanağı sunmasını öngören “Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”, mülteci çocukların eğitim hakkını güvence altına alan “Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme” örnek olarak verilebilir (Antakyalıoğlu ve diğerleri, 2009). Bunun yanında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı gibi birçok uluslararası belgede de eğitim hakkı kapsamında maddeler yer almaktadır.

Bu belgeler eğitimin amacının insan hakları ve özgürlüklerine saygıyı pekiştirmek, kişisel gelişimi desteklemek, bireylerin özgür bir topluma etkin bir biçimde katılımını sağlamak ve karşılıklı dostluk, anlayış ve hoşgörüyü yaygınlaştırmak olduğunu teyit etmektedir (Unicef, 2007, 7). Hakları temel alan bir eğitim, eğitime erişim, kaliteli eğitim ve eğitimde insan haklarına saygıyı içselleştiren bir çerçeveyi gerektirir.

Tablo 12. Eğitim Hakkı ve Yükümlülükler

	Yükümlülükler	Kaynaklar
Eğitime Erişim Hakkı	<ul style="list-style-type: none"> ○ Parasız ve zorunlu temel eğitim ○ Orta öğretimde herkesin ulaşabileceği düzenlemeler yapma ve gerektiğinde bu kademe öğretimin parasız olması için gerekli finansal kaynaklar sağlama ○ Mümkün olan her yoldan ve kapasiteler temelinde erişebilir yüksek öğrenim olanaklarını sağlama ○ Eğitimle ve mesleklerle ilgili erişebilir bilgi ve rehberlik sağlama ○ Okula düzenli devamı sağlayacak ve okul terklerini azaltacak önlemler alma ○ Eğitimin fırsat eşitliği temelinde verilmesi ○ Hangi gerekçe ile olursa olsun ayrımcılığın hiçbir biçimine ödün vermeden eğitim hakkına saygı ○ Her kademede kapsayıcı bir eğitim sistemi ○ Özürlü çocukların eğitim almaları ve böylece mümkün olan en ileri düzeyde toplumsal bütünleşmesi için gerekli yardım ve desteklerin sağlanması ○ Fiziksel, zihinsel, duygusal, ahlaki ve sosyal gelişim için yeterli yaşam standardı sağlanması ○ Mülteci durumundaki veya iltica için başvuran çocukların haklarına saygı için gerekli koruma ve yardımlar ○ Ekonomik sömürüye ve eğitimi engelleyen çalışma biçimlerine karşı koruma sağlanması 	<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (m: 26) 2. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (m: 2, 22, 23, 27, 28, 32) 3. Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (m: 13) 4. Kadına Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (m: 10) 5. UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (m: 4, 5) 6. Uluslararası Özürlü Kişilerin Hakları Sözleşmesi (m: 24)
Kaliteli Eğitim Hakkı	<ul style="list-style-type: none"> ○ Çocukların kişiliklerinin, yeteneklerinin, zihinsel ve fiziksel yeterliliklerinin mümkün olan en üst düzeye çıkarılması ○ İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygının yerleştirilmesi ve çocukların barış, hoşgörü, eşitlik ve dostluk ruhu içinde sorumlu bir yaşama hazırlanması ○ Çocukların, ana-babalarının ve diğerlerinin kültürel kimliklerine, dillerine ve değerlerine saygının yerleştirilmesi ○ Doğal çevreye saygı ○ Çocuğun çeşitli kaynaklardan bilgiye erişimini sağlama ○ Çocuğun yüksek yararının her konuda en başta gözetilmesi ○ Haklarını kullanmalarında, çocukların gelişim halindeki yeteneklerine saygı <p>Çocuğun dinlenme, boş zaman, oyun oynama, eğlence, sanatsal ve kültürel etkinliklere katılma hakkına saygı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (m: 26) 2. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (m: 3, 5, 6, 12, 17, 29, 31) 3. Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (m: 13) 4. Uluslararası Özürlü Kişilerin Hakları Sözleşmesi (m: 24)

2.2.4.6. Türkiye Açısından Bir Değerlendirme

“Hak” kavramının karşısında “yükümlülük” kavramı bulunur. Bir hukuki ilişkide bir tarafın hakkı varsa, diğer tarafın yükümlülüğü vardır (Gözler, 2010). Bu bağlamda, devletler, uluslararası insan hakları belgelerini onayladıklarında, bu belgelerde yer alan haklara uygun davranma taahhüdünde bulunmuş olurlar ve uygulama açısından söz konusu haklara sahip kişilere hesap vermek durumundadırlar (Unicef, 2007).

Eğitimin bir hak olarak tanımlanması kamusal bir sorumluluğu da beraberinde getirmekte, devletin herhangi bir ayırım gözetmeksizin eğitimi herkese sunmasını zorunlu kılmaktadır (Gök, 2010). Devletler, diğer hak ve özgürlükler bakımından olduğu gibi, eğitim hakkı bakımından da, uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek üzere yasal, yargısal ve idari tedbirler almak zorundadır (Gül, 2009). Eğitim haklarının yaşama geçirilmesini sağlama bakımından devletler; eğitim hakkının fiilen yaşama geçirilmesi, eğitim hakkına saygılı olunması ve eğitim hakkının korunması olmak üzere üç düzeyde sorumluluklar taşımaktadırlar. Bunlar; eğitim hakkının fiilen yaşama geçirilmesi düzeyinde; eğitimin bütün çocuklara ulaşılabilir olmasını sağlayarak çocukların eğitimden yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla yoksullukla mücadele edilmesi, müfredatın bütün çocukların ihtiyaçlarına uyarlanması, anne ve babaların çocukların eğitimine anlamlı katkıda bulunabilecek konuma getirilmesi gibi çalışmalar. Eğitim hakkına saygılı olunması düzeyinde; özürli çocukların eğitilemez kişiler olarak sınıflandırılması gibi, çocukların eğitime erişimlerini engelleyebilecek girişimlerden kaçınılması. Eğitim hakkının korunması düzeyinde ise, kişilerin veya toplumun eğitimin önüne koydukları okulda şiddet ve istismar ya da kültür alanında olan engelleri kaldıracak önlemlerin alınması vb çalışmalar devletlerin taşıdıkları sorumluluklardan bazıları olarak ifade edilebilir (Unicef, 2007). Her ne kadar bu üç tür tedbir birbirinden bağımsız gibi görünse de, aralarında zorunlu bir bağ olduğu belirtilmelidir. Zira idari tedbirlerin keyfi olmadığından bahsedebilmek için, bunların mutlaka yasal düzenlemelere dayanması gerekir. Yargısal tedbirler ise, yasal düzenlemelerin gereklerinin yerine getirilip getirilmediğinin denetiminin yapılmasını ve ihlal halinde ihlalin sonuçlarının mümkün olduğunca giderilmesini amaçlar

Uluslararası sözleşmelerin iç hukuka etkisini değerlendirirken, çekinceler önem taşır. Çekince, uluslararası sözleşmeye taraf olan devletlerin o sözleşmenin bazı hükümlerinin etkisini kendisi bakımından değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya

yönelik, tek taraflı bildirimler olarak tanımlanmaktadır (Antakyalıoğlu ve diğerleri, 2009). Devletler bir sözleşmeye taraf olurken, sözleşmenin bir veya birden fazla hükmünün kısmen veya tamamen uygulanmasını çekince bırakarak önleme olanağına sahiptir. Başka bir ifadeyle, devletlerin uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini, çekinceler ölçüsünde sınırlaması mümkündür. Türkiye, önemli sayıda sözleşmeye taraf olurken, özellikle eğitim hakkı üzerinde etkisi olan çekinceler ileri sürmüştür. Bu nedenle, Türkiye'nin konuya ilişkin yükümlülüklerinin kapsamı belirlenirken öncelikle sözleşmelerin ilgili hükümlerine ve bu hükümlere çekince koyulup koyulmadığına bakılmalıdır (Gül, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90. maddesinin son fıkrasında “usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bu hükümler hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz” hükmü yer almaktadır. Bu hükmün kabulü ile uluslararası sözleşmelerin üstün norm niteliğinde olduğu kabul edilmiştir. Ancak Türkiye, Tevhid-i Tedrisat Kanunu gibi bazı kanunlardan dolayı, uluslararası sözleşmelerin bir kısmına çekince koyarak imzalamakta, bir kısmını ise imzalamamaktadır (Okçu, 2007). Örneğin Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı gibi sözleşmelere taraf olmuş ancak sözleşmelerin eğitim hakkı ile ilgili düzenlemelerinden bazılarında çekince koymuştur (Antakyalıoğlu ve diğerleri, 2009). Buna rağmen eğitim hakkı konusunda gerek uluslararası hukuk ve gerekse Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının amir hükümleri doğrultusunda bir takım yasal düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Örneğin eğitim hakkını ihlal edenlere TCK gereğince hapis cezası, Yükseköğretim Öğrenci Disiplin Yönetmeliğine göre de ağır disiplin cezaları öngörülmektedir (Okçu, 2007).

Eğitime katılım hakkını sağlaması bağlamında seçmeli ders uygulaması ara bir formül olarak ortaya konabilir. Bu ara formül, bir taraftan devletin zorunlu dersler yoluyla istediğini niteliklerde ki bireyleri yetiştirmesine olanak tanınması; hem de ebeveynlerin seçmeli dersler yoluyla çocuğuna kazandırmak istediğini beceri ve yeterlikleri kazandırabilmesi açısından bir uzlaşma alanı olarak değerlendirilebilir

(Tanhan, 2013). Öğrencilerin kendi isteğiyle seçtikleri seçmeli dersler, onları rahatlatılabilmekte ve stres ortamından uzaklaştırmaktadır (Özsüt, 2014). Bu noktada seçmeli dersler zorunlu derslerden sıyrılarak kaliteli eğitim hakkını kısmen de olsa sağlamaktadır. 2012-2013 Eğitim öğretim yılından başlamak üzere Milli Eğitim Bakanlığı 6287 Sayılı Kanunla eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerden en önemlilerinden biri de seçmeli derslerdeki değişikliktir. Milli Eğitim Bakanlığı 4+4+4 diye adlandırılan kesintili oniki yıllık zorunlu eğitim reformu öncesi 10 adet olan seçmeli derslere, yeni dersler eklemiş ve bu sayıyı 21'e çıkarmıştır. Kanunun kabulünden sonra MEB, kanunca konulan derslerin haftalık ders çizelgelerine eklenmesi ve derslerin seçiminin öğrenci velilerince verilen dilekçeyle belirlenmesi daha esnek bir eğitim sistemi oluşturmuştur.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi kapsamında model, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte ele alındığı “karma yöntem” kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırmacının bir çalışma veya birbirini izleyen çalışmalar içerisinde nitel ve nicel yöntem, yaklaşım ve kavramları birleştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Karma yöntemin kullanıldığı araştırmalarda çeşitli yöntemler kullanarak olayları bir çerçeve içerisinde sunma, analiz etme ve bir araya getirme sağlanmaktadır (Baki ve Gökçek, 2012). Çalışmada karma yöntem araştırmalarından “yakınsayan paralel desen” kullanılmıştır. Yakınsayan paralel desende araştırmanın nitel ve nicel verileri eş zamanlı olarak toplanmakta, analiz aşamasında veriler birbirinden ayrı olarak analiz edilmekte ve sonuçlar yorumlama yaparken birleştirilmektedir (Creswell ve Plano Clark, 2011). Araştırmanın nicel verileri tarama modelinde genellikle kullanılan survey (anket) tekniği (Ekiz, 2009; Karasar, 2009), nitel verileri ise nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biri olan yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir (Balcı, 2013; Türnüklü, 2000; Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir İlçelerindeki kamu ortaokullarında görev yapan 3540 öğretmenden oluşmaktadır.

3.2.1. Nicel Verilere İlişkin Örneklem Grubu

Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin oluşturduğu evren büyük olduğundan ve tüm evrene ulaşma güclüğü dikkate alınarak örneklem alma yoluna gidilmiştir. Örneklemde oranlı tabakalı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Oranlı tabakalı örnekleme, evrendeki alt grupların belirlenip bunların evren büyüklüğü içindeki oranlarıyla örnekleme temsil edilmelerini sağlamayı amaçlayan bir örnekleme çeşididir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010).

Buna göre Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir İlçelerinin her biri tabaka olarak örnekleme alınmıştır. Örneklem seçiminde ise, ilçelerdeki toplam öğretmen sayısının hedef evrendeki toplam öğretmen sayısına oranı dikkate alınmıştır. İlçelerdeki öğretmen sayısı toplam yönetici ve öğretmen sayısının yüzde kaçaysa örneklemin yüzdesi ona göre belirlenmiştir. Bu bağlamda uygulama sırasındaki veri kaybı da göz önünde bulundurularak kamu ortaokul kurumlarında görev yapan 500 öğretmen örnekleme alınarak ulaşılmıştır. Dönen formlardan hatalı veya eksik doldurulanlar ayrıldıktan sonra toplam 465 ölçek formu değerlendirmeye alınmıştır. Ortaokulların örneklemini oluşturan öğretmenlerin seçimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13. Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmen Örneklemi

İlçe	Evren	%	Örneklem(500)	Değerlendirilen
Bağlar	1216	34,35	172	160
Kayapınar	872	24,63	123	111
Sur	548	15,48	77	72
Yenişehir	904	25,54	128	122
Toplam	3540	100	500	465

Tablo 13'te görüldüğü gibi hedef evrende (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir İlçelerindeki ortaokullarda) toplam 3540 öğretmen görev yapmaktadır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Bağlar'da 1216 öğretmen bulunmaktadır. Bu sayı hedef evrendeki öğretmen sayısının %34,35'nü oluşturmaktadır. Örneklem sayısını belirlemek için de 500 sayısının %34,35' i hesaplanmış ve 172 sayısı elde edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda Bağlar'da 172 öğretmene ulaşılmıştır. Kayapınar'da görev yapan 872 öğretmen hedef evrenin %24,63'ünü oluşturmaktadır. Örneklem sayısını belirlemek için 500 sayısının %24,63'ü hesaplanmış ve 123 öğretmene ulaşılmıştır. Sur'da görev yapan 548 öğretmen hedef evrenin % 15,48 'sini oluşturmaktadır. Örneklem sayısını belirlemek için 500 sayısının %15,48'si hesaplanmış ve 77 öğretmene ulaşılmıştır. Yenişehir'de ise 904 öğretmen bulunmaktadır. Bu sayı hedef evrendeki öğretmen sayısının %25,54'ni oluşturmaktadır. Örneklem sayısını belirlemek için de 500 sayısının % 25,54'i hesaplanmış ve 128 sayısı elde edilmiştir.

Sonuç olarak, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir İlçelerindeki ortaokullarında 500 form uygulanmış, hatalı

veya eksik doldurulanlar ayrıldıktan sonra toplamda 465 ölçek formu değerlendirilmeye alınmıştır.

Araştırmanın nicel örneklemini oluşturan katılımcıların kişisel bilgilerine ilişkin bilgiler Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14. Nicel Örnekleme Oluşturan Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgiler

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	163	35,1
	Erkek	302	64,9
Görev	Yönetici	101	21,7
	Öğretmen	364	78,3
Öğrenim Durumu	Lisans	421	90,5
	Lisansüstü	44	9,5
Seçmeli Ders	Okutan	302	64,9
	Okutmayan	163	35,1
Sendika Üyeliği	Olan	352	75,7
	Olmayan	113	24,3
Okulun Öğretim Şekli	Normal	119	25,6
	İkili	346	74,4
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	86	18,5
	6-10 yıl	120	25,8
	11-15 yıl	138	29,7
	16-20 yıl	121	26,0
Branş	Dil ve Anlatım	131	28,2
	Din, Ahlak ve Değerler	42	9,0
	Fen Bilimleri ve Matematik	152	32,7
	Sosyal Bilimler	65	14,0
	Sanat ve Spor	75	16,1
Toplam		465	100,0

Tablo 14'te de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin %35'i kadın öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcıların yaklaşık %20'si yönetici olarak görev yapmaktadır. Öğretmenlerin %10'na yakının lisansüstü eğitimi mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık 2/3'ü seçmeli ders okutmaktadır. Katılımcıların yaklaşık 4'te 3'ü sendika üyesidir. Katılımcıların görev yaptığı okulların yaklaşık 4'te 1'i normal eğitim ile eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmektedir. Katılımcılarında mesleki kıdemleri bir birine yakinken en az katılım 1-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerden oluşmaktadır. Katılımcılar en az Din, Ahlak ve Değerler branşında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır.

3.2.2. Nitel Verilere İlişkin Çalışma Grubu

Nitel verilere ilişkin çalışma grubu, uygulama yapılan okullarda seçmeli ders uygulamasının değerlendirilmesi ölçek formunda yer alan bir açık uçlu soruyu cevaplayan 52 öğretmenden oluşmaktadır. Nitel verilere yönelik ayrıca bir çalışma

grubu oluşturulmamıştır. Açık uçlu soruya yanıt veren öğretmenlere ilişkin kişisel bilgiler Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Nitel Örneklemi Oluşturan Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgiler

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	12	23,1
	Erkek	40	76,9
Görev	Yönetici	18	34,6
	Öğretmen	34	65,4
Öğrenim Durumu	Lisans	13	25,0
	Lisansüstü	39	75,0
Seçmeli Ders	Okutan	34	65,4
	Okutmayan	18	34,6
Sendika Üyeliği	Olan	30	57,7
	Olmayan	22	42,3
Okulun Öğretim Şekli	Normal	25	48,1
	İkili	27	51,9
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	15	28,9
	6-10 yıl	13	25,0
	11-15 yıl	10	19,2
	16-20 yıl	14	26,9
Branş	Dil ve Anlatım	13	25,0
	Din, Ahlak ve Değerler	14	26,9
	Fen Bilimleri ve Matematik	9	17,3
	Sosyal Bilimler	6	11,6
	Sanat ve Spor	10	19,2
Toplam		52	100,0

Tablo 15’te de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaklaşık 3’te 1’i yönetici olarak görev yapmaktadır. Öğretmenlerin 3’te 2’sine yakınının lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu seçmeli ders okutmaktadır. Katılımcıların daha çok normal öğretim yapan okullarda görev yapmaktadır. Öğretmenlerin çoğunluğu sendika üyesidir. Katılımcılarında mesleki kıdemleri birbirine yakınken en az katılım 11-15 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerden oluşmaktadır. Katılımcılar en az sosyal bilimler branşında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında nicel ve nitel yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır. Nicel veriler; “Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği” yoluyla, nitel veriler ise ölçek sonunda yer alan bir açık uçlu soru ile elde edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin kişisel özelliklerine ilişkin bilgi edinebilmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” geliştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği

Öğretmenlerin görüşlerine göre ortaokullarda seçmeli ders uygulamasının değerlendirilmesinde kullanılacak geçerli ve güvenilir ölçme araçlarını geliştirmek amacıyla birinci aşamada literatür kapsamlı olarak incelenmiş ve elde edilen kuramsal bilgilerin ışığında 70 maddeden oluşan bir ölçek taslağı oluşturulmuştur. Daha sonra bu taslak araç, eğitim bilimleri, araştırma yöntemleri ve istatistik alanlarında uzman 8 öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda söz konusu ölçeğin madde sayısı, tekrarların ve benzer ifadelerin çıkarılması ile 60 maddeye indirgenerek uygulamaya hazır hale getirilmiş ve “Okullarda Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği” olarak adlandırılmıştır.

“Okullarda Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği”, geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek üzere 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır İli’nde yer alan ortaokullarda görev yapan 280 branş öğretmenine ön uygulama yapılmıştır. Geri dönenler içinde eksik doldurulanlar elendikten sonra 241 ölçek formu değerlendirilmiştir.

Örneklem sayısının faktör analizi için uygunluğunu belirlemek için KMO ve Barlett küresellik testi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2010; Tavşancıl, 2010). Toplanan verilerin KMO değeri .974, ve Barlett Küresellik Testi sonucu ise anlamlı bulunmuştur. Bu değer verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

KMO değerinin uygun olduğunun görülmesinin ardından, ölçeklerin yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi olan temel bileşenler analiz yöntemi esas olarak alınmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için de iç tutarlılık katsayısını elde etmeyi hedefleyen Cronbach alfa değeri ölçüt olarak değerlendirilmiştir.

Okullarda Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği’nin yapı geçerliği için yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin bulguları iki başlık altında verilmiştir.

3.3.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Açımlayıcı faktör analizi uygulaması ile Okullarda Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği’nin tek ya da çok faktörlü olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla toplanan veriler üzerinde bir faktör analiz tekniği olan Temel Bileşenler Faktör Analizi uygulanmış; ayrıca, ölçeğin birbirinden bağımsız alt

faktörlerinin olup olmadığını belirlemek amacıyla Varimax Dik Döndürme Yöntemi kullanılmıştır.

Ölçek geliştirmede her hangi bir maddenin ölçekte yer almasına karar verilirken faktör yük değeri ölçütünün yanı sıra bir maddenin yüksek iki yük değeri arasındaki farkın en az .10 olmasına dikkat edilmesi gerekir. Buna göre çok faktörlü bir yapıda birden çok faktörde yüksek yük değeri veren madde, binişik bir madde olarak tanımlanmakta ve ölçekten çıkarılması gerektiği açıklanmaktadır (Büyüköztürk, 2010; Tavşancıl, 2010).

Çalışmada yapılan ilk analizler sonucunda; 22 madde yukarıda belirtilen ölçütleri karşılamadığından ölçekten çıkartılmıştır. Gerçekleştirilen temel bileşenler analizine göre, ölçek 38 maddeden ibaret ve üç faktöre sahip bir yapı göstermiştir. Buna göre ölçekte yer alan 38 maddenin faktör yük değerlerinin .50'nin üstünde olduğu görülmüştür. Söz konusu maddelerin boyutlara göre dağılımı, faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyonları Tablo 16'da görülmektedir.

Tablo 16'da görüldüğü üzere, ölçekte yer alan maddeler birbirinden bağımsız 3 faktörde toplanmıştır. Maddelerin faktör yük değerleri ,560 ile ,839 arasında değişen yüksek değerlere sahiptir. Analiz sonucunda birinci faktör 21, ikinci faktör 12 ve üçüncü faktör 5 maddeden oluşmuştur. Ölçeği oluşturan faktörler, maddelerin içerdiği ifadelerle bakılarak isimlendirilmiştir. Buna göre, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okula yönelik maddeler birinci faktörde; okulda demokratik kültüre ilişkin maddeler ikinci faktörde ve toplumsal talepler ve eğitime katılıma ilişkin maddeler ise üçüncü faktörde toplanmıştır. Bu bağlamda birinci faktör *Evrensel Hukuk İlkeleri ve Cazip Okul*; ikinci faktör *Okulda Demokratik Kültür* ve üçüncü faktör ise *Toplumsal Talepler ve Eğitime Katılım* olarak isimlendirilmiştir.

Üç faktörlü olarak saptanan okullarda seçmeli ders uygulamasının değerlendirilmesi ölçeği her bir alt faktörü için güvenilirliğin bir göstergesi olarak alfa iç tutarlık katsayısı ve bu çerçevede madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Faktörlerde yer alan maddelerin madde toplam korelasyonları birinci faktörde .639 ile .843; ikinci faktörde .686 ile .795 ve üçüncü faktörde .665 ile .821 arasında değişmektedir. Elde edilen değerlere göre ölçekte yer alan maddelerin iyi derecede ayırt edici özellikte oldukları değerlendirilmiştir.

Tablo 16. Ölçeğin Faktör Analizi ve Madde Analizi Sonuçları

Faktör	Madde	Döndürme İşlemi Sonrasında Faktör Yük Değerleri	Madde Toplam Korelasyonu
Evrensel Hukuk İlkeleri ve Cazip Okul	1	,746	,753
	2	,615	,700
	3	,715	,738
	4	,720	,750
	5	,609	,768
	6	,721	,745
	7	,839	,843
	8	,772	,769
	9	,786	,764
	10	,765	,757
	11	,760	,763
	12	,740	,745
	13	,635	,763
	14	,753	,759
	15	,768	,808
	16	,725	,735
	17	,764	,777
	18	,713	,786
	19	,782	,780
	20	,792	,765
	21	,607	,639
Okulda Demokratik Kültür	22	,560	,696
	23	,583	,726
	24	,673	,686
	25	,731	,724
	26	,789	,795
	27	,799	,787
	28	,743	,688
	29	,800	,760
	30	,759	,767
	31	,729	,741
	32	,775	,790
	33	,731	,724
Toplumsal Talepler ve Eğitime Katılım	34	,749	,812
	35	,718	,821
	36	,567	,676
	37	,643	,665
	38	,573	,751

Okullarda seçmeli ders uygulamasının değerlendirilmesine dönük olarak geliştirilen ölçeğe ilişkin olarak elde edilen açıklanan varyans (Cronbach alfa) değeri; birinci faktörde % 36,049; ikinci faktörde % 25,353 ve üçüncü faktörde % 13,487 olduğu görülmüştür. Her üç faktörün açıkladığı toplam varyans ise % 74,889 olarak belirlenmiştir. Birinci faktör için hesaplanan alfa katsayısı .964 iken, aynı katsayı ikinci

faktör için .917 ve üçüncü faktör için .983 olarak belirlenmiştir. Toplam alfa güvenilirlik katsayısı ise .986 olarak bulunmuştur.

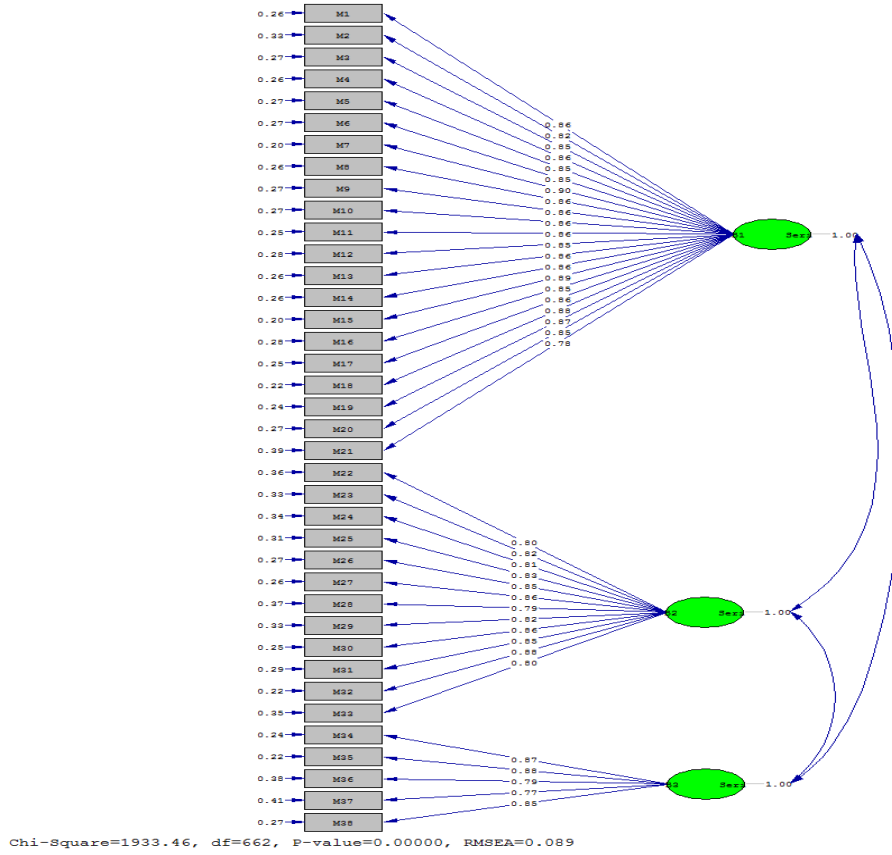
3.3.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Okullarda seçmeli ders uygulamasının değerlendirilmesi Ölçeği'nin açılımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen model, doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA) test edilmiştir. Elde edilen modelin uygunluğu (fit of model); RMSEA, NFI, NNFI, PNFI, CFI, IFI, RFI, RMR uyum ölçütleri ile test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, modelin uygunluğuna ilişkin hesaplanan uyum değerleri RMSEA için; 0.089, NFI için 0.97; NNFI için 0.98; PNFI için 0.92; CFI için, 0.98; IFI için 0.98; RFI için; 0.97 ve RMR için ise 0.068, $\chi^2/sd=2,92$ olarak bulunmuştur.

Tüm ölçütler göz önünde bulundurulduğunda, doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen üç faktörlü bir yapının iyi bir modele sahip olduğu savunulabilir. Doğrulayıcı faktör analizinde yordanmaya çalışılan örtük değişken (latent variable) üç faktörlü bir yapıda bir bağımlı değişken ve örtük değişkeni açıklamaya çalışan maddeleri de bağımsız değişken olarak kabul edildiğinde, modele ilişkin diyagram (path diagram) Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1'de her bir maddenin örtük bağımlı değişken üzerindeki etki miktarları ve korelasyon katsayıları görülmektedir. Evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul alt faktöründe maddelere ilişkin korelasyon katsayıları .78 ile .90 arasında; okullarda demokratik kültür alt faktöründe .79 ile .86 arasında ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt faktöründe .77 ile .88 arasında değişim göstermektedir. Ölçekte yer alan tüm maddeler açısından değerlendirildiğinde maddelerin korelasyon katsayılarının .77 ile .90 arasında değişim gösterdiği gözlenmiştir. Ayrıca Şekil 1, modelin uygun olduğunu ve maddeler arasındaki korelasyonun iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Şekil 1: Okullarda Okullarda Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Diyagram

3.4. Verilerin Analizi

Bu bölümde nicel ve nitel verilerin analizi ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

3.4.1. Nicel Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri istatistik paket programına aktarılmış ve öncelikle tanımlayıcı istatistiklerle (yüzde, frekans) betimlenerek yorumlanmıştır. Daha sonra veriler analizler açısından uygunluk bağlamında sınanmıştır. Bir çalışmada verilerin uygun analiz yöntemleri ile sınanabilmesi için veri setine ilişkin puanların normal dağılım göstermesi ve varyansların homojen (eşit) olması gibi belli koşulları gerektirir (Akbulut, 2010; Büyüköztürk, 2010; Seçer, 2013). Normalliğin kontrolünde test edilmek istenen veri grubunun çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılabilir. Bu sayıların sıfıra yakınlığına göre normallik konusunda fikir yürütülebilir. Çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayısının -1,+1 arası değerleri normal dağılım ölçüsü olarak kabul edilmektedir (Can, 2014). Bu amaçla veri setinin normallik dağılımı çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılarak sınanmıştır.

Öğretmenlerin Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanların normallik durumuna ait çarpıklık ve basıklık katsayıları tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Normallik Testine İlişkin Bulgular (Genel/Teori)

Ölçek/Boyutlar	N	Skewness	Kurtosis
Evrensel Hukuk İlkeleri ve Cazip Okul	465	-,802	,277
Okulda Demokratik Kültür	465	-,855	,469
Toplumsal Talepler ve Eğitime Katılım	465	-,543	-,235
Toplam	465	-,838	,427

Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulaması değerlendirme ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanların normallik durumuna ait çarpıklık ve basıklık katsayıları tablo 18’te verilmiştir.

Tablo 18. Normallik Testine İlişkin Bulgular (Mevcut Uygulama)

Ölçek/Boyutlar	N	Skewness	Kurtosis
Evrensel Hukuk İlkeleri ve Cazip Okul)	465	,187	-,590
Okulda Demokratik Kültür	465	,174	-,644
Toplumsal Talepler ve Eğitime Katılım	465	,378	-,357
Toplam	465	,180	-,594

Dağılımın normalliğine ilişkin bakılan çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alındığında aşırı sapmalar olmadığı görülmüştür. Bu nedenle araştırmada parametrik istatistik yöntemleri arasında yer alan t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testlerinden yararlanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre anlamlı farklılığın kaynağının belirlenmesinde ise LSD testi uygulanmıştır. Grup ortalamaları arasındaki farkın test edilmesinde $\alpha = ,05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde yönetici ve öğretmenlerin verdikleri yanıtların puanlarını hesaplamak amacıyla ölçekte yer alan maddelere “tam katılıyorum” için 5, “çok katılıyorum” için 4, “orta düzeyde katılıyorum” için 3, “az katılıyorum” için 2 ve “hiç katılmıyorum” için 1 puan verilmiştir. Ölçekteki her bir maddeye verilen yanıt kodları bu derecelere uygun olarak olumsuzdan olumluya doğru 1.00 ile 5.00 arasında değişmektedir. Ölçme aracında yer alan aralıkların eşit olduğu (4/5) varsayımından hareket edilerek öncelikle seçeneklere ilişkin alt ve üst sınırlar belirlenmiştir. Buna göre

Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi Ölçeği'nde yer alan ifadelerin puanlamaları; 1.00-1.79 arası “hiç katılmıyorum”, 1.80-2.59 arası “az katılıyorum”, 2.60-3.39 arası “orta düzeyde katılıyorum”, 3.40-4.19 arası “çok katılıyorum” ve 4.20-5.00 arası ise “tam katılıyorum” şeklinde belirlenmiştir.

3.4.2. Nitel Verilerin Analizi

Çalışmanın nitel verileri ölçek formunun sonuna eklenen bir açık uçlu soruya verilen yanıtlar sonucu elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada nitel veriler gruplandırılarak kategorilere ayrılmıştır. Kategoriler benzer yönler dikkate alınarak temalandırılmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde öğretmenlerden toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara ve bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

4.1. Ortaokullardaki Seçmeli Ders Uygulamasına İlişkin Nicel Bulgular

Araştırmada öğretmenlerin okullarda seçmeli ders uygulamasının değerlendirilmesi ölçeğine ilişkin görüşleri iki açıdan incelenmiştir. Öncelikle Türkiye’deki uygulamadan bağımsız şekilde teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin genel görüşleri alınmıştır. İkinci olarak da öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bulgular da buna uygun olarak iki farklı başlık altında sunulmuştur.

Bu doğrultuda bulgular önce katılımcıların seçmeli ders uygulamasına ilişkin teorik/genel görüşleri daha sonra da Türkiye’deki mevcut seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri şeklinde sırayla ayrı ayrı verilmiştir.

Öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut uygulamadan bağımsız olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin genel/teorik görüşlerine ilişkin betimsel istatistiksel sonuçları ölçek boyutlarında ve toplam ölçek puanında Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Öğretmenlerin Seçmeli Ders Uygulamasına İlişkin Genel/Teorik Görüşlerine Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları

Boyut	İfadeler	$\bar{X}$	Ss
Evrensel Hukuk İlişkileri ve Cazip Okul (EHICO)	1) farklılıklara saygı kültürünü geliştirir.	3,74	1,13
	2) temel özgürlüklere saygının gereğidir.	3,95	1,12
	3) ifade, din, vicdan ve düşünce hakkının bir yansımasıdır.	3,85	1,14
	4) bireysel ihtiyaçların dikkate alınmasını sağlar.	3,90	1,11
	5) insan haklarına saygının toplumda yerleşmesine katkı sağlar.	3,85	1,12
	6) toplumsal farklılıklar için ortak bir payda sağlar.	3,82	1,08
	7) öğretim etkinliklerini zevkli hale getirir.	3,73	1,17
	8) öğrencilerin özgüvenini geliştirir.	3,83	1,10
	9) öğrencilerde motivasyonu yükseltir.	3,78	1,10
	10) öğrencilerde bağımsızlık duygusunu geliştirir.	3,79	1,12
	11) öğrencilerde kimlik gelişimini olumlu yönde etkiler.	3,80	1,10
	12) öğrencilerde sorgulama kültürünü geliştirir.	3,76	1,10

Tablo 19'un devamı			
	13) öğrencilere, kültürel değerlerini yaşama olanağı sunar.	3,86	1,06
	15) öğrencilerde benim okulum anlayışını geliştirir.	3,51	1,12
	16) eğitimde toplumsal denetim işlevi görür.	3,33	1,19
	17) alternatifler arasında tercih yapma becerisi geliştirir.	3,84	1,08
	18) toplumun eğitime bakışını olumlu yönde etkiler.	3,70	1,14
	19) toplumun okulların eğitimini sahiplenmesini sağlar.	3,54	1,18
	20) okulların cazibesini artırır.	3,53	1,20
	21) eğitimde merkezîyetçiliğin etkisini azaltır.	3,56	1,19
	Boyut Ortalaması	3,73	,905
Okulda Demokratik Kültür (ODK)	22) okulda demokratik bir kültür oluşmasına katkı sunar.	3,77	1,09
	23) bireysel farklılıkların dikkate alınmasını sağlar.	3,88	1,09
	24) öğrencilere kendini ifade etme alanları sunar.	3,91	1,04
	25) öğrencilerde demokratik kültürün gelişmesine yardım eder.	3,88	1,02
	26) öğrencilerin farklı değerleri tanınmasını sağlar.	3,88	1,04
	27) öğrencilerin hoşgörü kültürünü geliştirir.	3,80	1,05
	28) öğrencilere, ilgilerine uygun çalışma alanları sunar.	3,94	1,03
	29) öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlar.	3,97	1,04
	30) öğrencilerin sahip olduğu değerleri geliştirmelerine yardım eder.	3,89	1,04
	31) öğrencilere eleştirel bir bakış açısı kazandırır.	3,77	1,03
	32) öğrencilere çok kültürlü bakış açısı kazandırır.	3,83	1,06
	33) farklı değerlere sahip öğrencileri kaynaştırır.	3,78	1,05
		Boyut Ortalaması	3,86
Toplumsal Talepler ve Eğitime Katılım (TTEK)	34) ailenin eğitime katılımını artırır.	3,57	1,14
	35) ailenin/toplumun eğitime desteğini artırır.	3,53	1,13
	36) okulları daha ilgi çekici mekânlar haline getirir.	3,58	1,17
	37) ailenin farklı talep ve beklentilerinin karşılanmasına imkân verir.	3,64	1,12
	38) toplumsal grupların farklı eğitim taleplerinin karşılanmasına aracılık eder.	3,78	1,12
	Boyut Ortalaması	3,62	1,01
Ölçek Genel Ortalaması		3,76	,881

Tablo 19'da görüldüğü gibi ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin “evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul” alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin olarak en çok katıldıkları ilk iki ifade sırasıyla; “seçmeli dersler, temel özgürlüklere saygının gereğidir” ve “bireysel ihtiyaçların dikkate alınmasını sağlar” şeklindedir. En az katıldıkları iki ifade ise; “eğitimde toplumsal denetim işlevi görür.” ve “okulların cazibesini artırır” olarak çıkmıştır. Toplamına bakıldığında ise; öğretmenler, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerle yüksek düzeyde katılım göstermişlerdir. Başka bir ifadeyle öğretmenler

seçmeli ders uygulamasının evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul anlayışına uygun olduğu görüşüne yüksek oranda katılmışlardır.

Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin “okulda demokratik kültür” alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerden en çok katıldıkları ilk iki ifade sırasıyla; “öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlar” ve “öğrencilere, ilgilerine uygun çalışma alanları sunar.” şeklindedir. En az katıldıkları iki ifade ise; “okulda demokratik bir kültür oluşmasına katkı sunar” ve “öğrencilere eleştirel bir bakış açısı kazandırır.” olarak çıkmıştır. Toplamına bakıldığında ise; öğretmenler, okulda demokratik kültür alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerle yüksek düzeyde katılım göstermişlerdir. Başka bir ifadeyle öğretmenler seçmeli ders uygulamasının okulda demokratik kültür ortamı oluşturduğu düşünmektedir.

Katılımcılar seçmeli ders uygulamasına ilişkin “toplumsal talepler ve eğitime katılım” alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerden en çok katıldıkları ilk iki ifade sırasıyla; “toplumsal grupların farklı eğitim taleplerinin karşılanmasına aracılık eder.” ve ailenin farklı talep ve beklentilerinin karşılanmasına imkân verir” şeklindedir. En az katıldıkları iki ifade ise; “ailenin/toplumun eğitime desteğini artırır.” ve “ailenin eğitime katılımını artırır” olarak çıkmıştır. Toplamına bakıldığında ise; öğretmenler, toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerle yüksek düzeyde katılım göstermişlerdir. Başka bir ifadeyle öğretmenler seçmeli ders uygulamasının toplumsal talepleri ve eğitime katılımı sağladığı görüşüne yüksek oranda katılmışlardır.

Öğretmenlerin seçmeli ders uygulaması ölçeğindeki genel/teorik görüşlerine bakıldığında; en fazla okulda demokratik kültür alt boyutundaki ifadelerle katılırken en az toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutundaki ifadelerle katıldıkları görülmektedir. Buna göre öğretmenler toplumsal talepler ve eğitime katılım boyutuna yüksek düzeyde katılırlar da diğer boyutlara göre toplumsal talepler ve eğitime katılımın daha az gerçekleştiğini düşünmektedirler.

Öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ve alt boyutlarına ilişkin bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Türkiye’deki Mevcut Durumu ve Uygulamaları Dikkate Alan Seçmeli Ders Uygulaması ve Alt Boyutlarındaki Görüşlerine Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları

Boyut	İfadeler	$\bar{X}$	Ss
Evrensel Hukuk İlkeleri ve Cazip Okul (EHICO)	1) farklılıklara saygı kültürünü geliştirir.	2,65	1,21
	2) temel özgürlüklere saygının gereğidir.	2,85	1,20
	3) ifade, din, vicdan ve düşünce hakkının bir yansımasıdır.	2,81	1,20
	4) bireysel ihtiyaçların dikkate alınmasını sağlar.	2,76	1,20
	5) insan haklarına saygının toplumda yerleşmesine katkı sağlar.	2,71	1,16
	6) toplumsal farklılıklar için ortak bir payda sağlar.	2,80	1,12
	7) öğretim etkinliklerini zevkli hale getirir.	2,73	1,19
	8) öğrencilerin özgüvenini geliştirir.	2,80	1,19
	9) öğrencilerde motivasyonu yükseltir.	2,74	1,19
	10) öğrencilerde bağımsızlık duygusunu geliştirir.	2,69	1,14
	11) öğrencilerde kimlik gelişimini olumlu yönde etkiler.	2,75	1,11
	12) öğrencilerde sorgulama kültürünü geliştirir.	2,73	1,10
	13) öğrencilere, kültürel değerlerini yaşama olanağı sunar.	2,77	1,10
	14) öğrencilerin inisiyatif alma becerisini geliştirir.	2,64	1,07
	15) öğrencilerde benim okulum anlayışını geliştirir.	2,54	1,11
	16) eğitimde toplumsal denetim işlevi görür.	2,42	1,08
	17) alternatifler arasında tercih yapma becerisini geliştirir.	2,74	1,14
	18) toplumun eğitime bakışını olumlu yönde etkiler.	2,67	1,13
	19) toplumun okulların eğitimini sahiplenmesini sağlar.	2,57	1,08
	20) okulların cazibesini artırır.	2,54	1,15
	21) eğitimde merkeziyetçiliğin etkisini azaltır.	2,54	1,16
	Boyut Ortalaması	2,69	,911
Okulda Demokratik Kültür (ODK)	22) okulda demokratik bir kültür oluşmasına katkı sunar.	2,68	1,17
	23) bireysel farklılıkların dikkate alınmasını sağlar.	2,74	1,18
	24) öğrencilere kendini ifade etme alanları sunar.	2,78	1,16
	25) öğrencilerde demokratik kültürün gelişmesine yardım eder.	2,76	1,10
	26) öğrencilerin farklı değerleri tanınmasını sağlar.	2,86	1,14
	27) öğrencilerin hoşgörü kültürünü geliştirir.	2,78	1,13
	28) öğrencilere, ilgilerine uygun çalışma alanları sunar.	2,78	1,16
	29) öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlar.	2,77	1,16
	30) öğrencilerin sahip olduğu değerleri geliştirmelerine yardım eder.	2,75	1,13
	31) öğrencilere eleştirel bir bakış açısı kazandırır.	2,64	1,04
	32) öğrencilere çok kültürlü bakış açısı kazandırır.	2,67	1,12
	33) farklı değerlere sahip öğrencileri kaynaştırır.	2,67	1,12
		Boyut Ortalaması	2,74

Tablo 20'nin devamı

Tablo 20'nin devamı			
Toplumsal Talepler ve Eğitime Katılım (TTEK)	34) ailenin eğitime katılımını artırır.	2,49	1,15
	35) ailenin/toplumun eğitime desteğini artırır.	2,54	1,17
	36) okulları daha ilgi çekici mekânlar haline getirir.	2,49	1,11
	37) ailenin farklı talep ve beklentilerinin karşılanmasına imkân verir.	2,62	1,11
	38) toplumsal grupların farklı eğitim taleplerinin karşılanmasına aracılık eder.	2,73	1,14
	Boyut Ortalaması	2,57	1,01
Ölçek Genel Ortalaması		2,69	,911

Tablo 20'de görüldüğü gibi ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki mevcut uygulamayı dikkate alan görüşleri incelendiğinde “evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul” alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerden en çok katıldıkları ilk iki ifade sırasıyla; “temel özgürlüklere saygının gereğidir” ve “ifade, din, vicdan ve düşünce hakkının bir yansımasıdır” şeklindedir. En az katıldıkları ifadeler ise; “eğitimde toplumsal denetim işlevi görür.”, “öğrencilerde benim okulum anlayışını geliştirir”, “okulların cazibesini artırır” ve “eğitimde merkeziyetçiliğin etkisini azaltır” olarak çıkmıştır. Boyut ortalamasına bakıldığında ise; öğretmenler, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerle orta düzeyde katılım göstermişlerdir. Başka bir ifadeyle Türkiye’de öğretmenler seçmeli ders uygulamasının evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul anlayışına uygun olduğu görüşüne *orta* düzeyde katılmışlardır.

Katılımcıların “okulda demokratik kültür” alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerden en çok katıldıkları ilk iki ifade sırasıyla; “öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlar” ve “öğrencilere, ilgilerine uygun çalışma alanları sunar.” şeklindedir. En az katıldıkları ifadeler ise; “okulda demokratik bir kültür oluşmasına katkı sunar”, “öğrencilere çok kültürlü bakış açısı kazandırır” ve “farklı değerlere sahip öğrencileri kaynaştırır” olarak çıkmıştır. Boyut ortalamasına bakıldığında ise; öğretmenler, okulda demokratik kültür alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerle orta düzeyde katılım göstermişlerdir. Başka bir ifadeyle öğretmenler seçmeli ders uygulamasının okulda demokratik kültür ortamı oluşturduğu görüşüne *orta* düzeyde katılmışlardır.

Öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin “toplumsal talepler ve eğitime katılım” alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadelerden en çok katıldıkları ilk iki ifade sırasıyla; “toplumsal grupların farklı eğitim taleplerinin

karşılanmasına aracılık eder” ve “ailenin farklı talep ve beklentilerinin karşılanmasına imkân verir.” şeklindedir. En az katıldıkları ifadeler ise; “ailenin eğitime katılımını artırır” ve “okulları daha ilgi çekici mekânlar haline getirir” olarak çıkmıştır. Boyut ortalamasına bakıldığında ise; öğretmenler, toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutundaki seçmeli ders uygulamasına ilişkin ifadeler düşük düzeyde katılım göstermişlerdir. Başka bir ifadeyle öğretmenler seçmeli ders uygulamasının toplumsal talepleri ve eğitime katılımı sağladığı görüşüne düşük oranda katılmışlardır.

Katılımcıların seçmeli derslere ilişkin Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine bakıldığında; en fazla okulda demokratik kültür alt boyutundaki ifadeler katılırken en az toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutundaki ifadeler katıldıkları görülmüştür. Buna göre öğretmenler seçmeli ders uygulamasının toplumsal talepleri dikkate alma ve eğitime katılımı düşük oranda sağladığını düşünmektedirler.

4.2. Kişisel Değişkenlere İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin algılarının, cinsiyet, öğrenim durumu, seçmeli ders okutma, sendika üyeliği, okulun öğretim şekli, branş ve kıdem değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t-testi ve varyans (ANOVA) analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

4.2.1. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Katılımcıların seçmeli ders uygulamasına genel/teorik ve Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin olarak; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ile eğitime katılım alt boyutlarındaki algılarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21’de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel görüşleri arasında seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanına [$t_{(-1,207)} = ,228; p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(-1,228)} = ,220; p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(-,968)} = ,334; p > .05$] ile toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(-1,307)} = ,192; p > .05$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde (Özsüt 2014; Eyidoğan 2009) tarafında yapılan araştırmalarda da

cinsiyet değişkenine göre yapılan karşılaştırmada da herhangi anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 21. Katılımcı Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

	Ölçek/Boyut	Düzye	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	P
GENEL/TEORİK	EHİCO	Kadın	163	3,66	,912	463	-1,228	,220
		Erkek	302	3,77	,901			
	ODK	Kadın	163	3,80	,918	463	-,968	,334
		Erkek	302	3,89	,885			
	TTEK	Kadın	163	3,54	1,01	463	-1,307	,192
		Erkek	302	3,67	1,02			
Ortalama	Kadın	163	3,69	,890	463	-1,207	,228	
	Erkek	302	3,79	,875				
MEVCUT UYGULAMA	EHİCO	Kadın	163	2,60	,833	463	-1,509	,132
		Erkek	302	2,74	,949			
	ODK	Kadın	163	2,65	,923	463	-1,409	,160
		Erkek	302	2,79	1,01			
	TTEK	Kadın	163	2,45	,949	463	-2,005	,046*
		Erkek	302	2,64	1,04			
Ortalama	Kadın	163	2,60	,840	463	-1,607	,109	
	Erkek	302	2,74	,945				

Katılımcıların Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri cinsiyet değişkenine göre seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(-1,607)} = ,109$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(-1,509)} = ,132$; $p > .05$] ile okulda demokratik kültür [$t_{(-1,409)} = ,160$; $p > .05$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Buna karşın toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(-2,005)} = ,046$; $p < .05$] alt boyutunda görüşler arasında bir farklılık vardır. Buna göre erkeklerin toplumsal talepler ve eğitime katılım ($\bar{X}=2,64$) alt boyutuna ilişkin görüşleri, kadınların ($\bar{X}=2,45$) görüşlerine göre daha olumludur. Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre, seçmeli derslerin, toplumsal talepler ve eğitime katılımı daha az gerçekleştiğini düşünmektedirler. Bu durum kadın öğretmenlerin taleplerinin yöneticiler tarafından daha az dikkate alınmasından kaynaklanmış olabilir.

4.2.2. Öğrenim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik ve Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ile toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarına ilişkin algılarının öğrenim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22’de görüldüğü gibi öğrenim durumu değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik görüşleri arasında seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanında [$t_{(-.608)} = ,544$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(-.805)} = ,421$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(-.095)} = ,924$; $p > .05$] ile toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(-.792)} = ,429$; $p > .05$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 22. Katılımcı Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları

Ölçek/Boyut	Düzy	N	$\bar{X}$	Ss	sd	T	p		
GENEL/TEORİ	EHİCO	Lisans	421	3,72	,892	463	-,805	,421	
		Yüksek Lisans	44	3,84	1,03				
	ODK	Lisans	421	3,86	,882	463	-,095	,924	
		Yüksek Lisans	44	3,87	1,04				
	TTEK	Lisans	421	3,61	,987	463	-,792	,429	
		Yüksek Lisans	44	3,74	1,26				
	ORTALAMA	Lisans	421	3,75	,864	463	-,608	,544	
		Yüksek Lisans	44	3,84	1,04				
	MEVCUT UYGULAMA	EHİCO	Lisans	421	2,71	,900	463	1,563	,119
			Yüksek Lisans	44	2,48	,997			
ODK		Lisans	421	2,77	,975	463	1,935	,054	
		Yüksek Lisans	44	2,47	1,02				
TTEK		Lisans	101	2,58	,989	463	,292	,771	
		Yüksek Lisans	364	2,53	1,21				
ORTALAMA		Lisans	421	2,71	,899	463	1,565	,118	
		Yüksek Lisans	44	2,49	1,01				

*: $p < .05$

Katılımcıların Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri, öğrenim durumu değişkenine göre seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(1,565)} = ,118$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(1,563)} = ,119$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(1,935)} = ,054$; $p > .05$] ile toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(,292)} = ,771$; $p > .05$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.2.3. Görev Değişkenine İlişkin Bulgular

Katılımcıların seçmeli ders uygulamasına Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik ve Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ile toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarına ilişkin algılarının görev değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23'te görüldüğü gibi görev değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri görüşleri arasında seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(,615)} = ,539$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(,502)} = ,616$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(,6,16)} = ,538$; $p > .05$] ile toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(,872)} = ,384$; $p > .05$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 23. Katılımcı Görüşlerinin Görev Değişkenine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Ölçek/Boyut	Düzy	N	$\bar{X}$	ss	sd	T	P
GENEL/TEORİ	EHİCO	Yönetici	101	3,77	,877	463	,502	,616
		Öğretmen	364	3,72	,914			
	ODK	Yönetici	101	3,91	,896	463	,616	,538
		Öğretmen	364	3,85	,897			
	TTEK	Yönetici	101	3,70	1,05	463	,872	,384
		Öğretmen	364	3,60	1,01			
	ORTALAMA	Yönetici	101	3,81	,873	463	,615	,539
		Öğretmen	364	3,75	,884			
MEVCUTUYGULAMA	EHİCO	Yönetici	101	2,69	,971	463	,053	,957
		Öğretmen	364	2,69	,895			
	ODK	Yönetici	101	2,74	,998	463	-,032	,974
		Öğretmen	364	2,74	,979			
	TTEK	Yönetici	101	2,62	1,03	463	,556	,578
		Öğretmen	364	2,56	1,01			
	ORTALAMA	Yönetici	101	2,70	,956	463	,100	,921
		Öğretmen	364	2,69	,899			

*: $p < .05$

Katılımcıların Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri görev değişkenine göre seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(,100)} = ,921$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(,053)} = ,957$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(,032)} = ,974$; $p > .05$] ile toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(,556)} = ,578$; $p > .05$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.2.4. Seçmeli Ders Okutma Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik ve Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ile toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarına ilişkin algılarının seçmeli ders okutma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi sonuçları tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24. Katılımcı Görüşlerinin Seçmeli Ders Okutma Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Ölçek/Boyut	Düzy	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	P
GENEL/TEORİ	EHİCO	Evet	302	3,70	,888	463	-1,115	,265
		Hayır	163	3,80	,936			
	ODK	Evet	302	3,83	,873	463	-,803	,423
		Hayır	163	3,90	,939			
	TTEK	Evet	302	3,55	,971	463	-2,150	,032*
		Hayır	163	3,76	1,08			
	ORTALAMA	Evet	302	3,72	,857	463	-1,217	,224
		Hayır	163	3,83	,922			
MEVCUT UYGULAMA	EHİCO	Evet	302	2,73	,905	463	1,274	,203
		Hayır	163	2,62	,922			
	ODK	Evet	302	2,77	,976	463	,813	,416
		Hayır	163	2,69	,995			
	TTEK	Evet	302	2,57	,980	463	-0,39	,969
		Hayır	163	2,58	1,07			
	ORTALAMA	Evet	302	2,72	,900	463	,975	,330
		Hayır	163	2,63	,930			

*: p < .05

Tablo 24'te görüldüğü gibi seçmeli ders okutma değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik görüşleri arasında seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(-1,217)} = ,224$; $p > .05$] ile evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(-1,115)} = ,265$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(-803)} = ,423$; $p > .05$] alt boyutlarında seçmeli ders okutma değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna karşın toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(-2,150)} = ,032$; $p < .05$] alt boyutunda görüşler arasında anlamlı bir fark vardır. Buna göre seçmeli ders okutmayanların toplumsal talepler ve eğitime katılım ($\bar{X}=3,55$) alt boyutuna ilişkin görüşleri, seçmeli ders okutanların ($\bar{X}=2,45$) görüşlerine göre daha olumludur. Bu durumun seçmeli ders okutan yönetici ve öğretmenlerin uygulamada karşılaştıkları derslik bulma sıkıntısı, seçmeli derslerin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun seçilmeyişi, araç-gereç eksikliği, ders ve kılavuz kitapların eksikliği ya da tamamen olmayışı, ikili öğretim olması durumunda işe erken başlama ve iş bitişinin geç olması gibi olumsuzluklardan kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri seçmeli ders okutma değişkenine göre seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(,975)} = ,330$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(1,274)} = ,203$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(,813)} = ,416$; $p > .05$] ile toplumsal

talepler ve eğitime katılım [$t_{(-,039)} = ,969$; $p > .05$] alt boyutlarında seçmeli ders okutma değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.2.5. Sendika Üyeliği Değişkenine İlişkin Bulgular

Katılımcıların seçmeli ders uygulamasına Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik ve Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ile toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarına ilişkin algılarının sendika üyeliği değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi sonuçları tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25. Katılımcı Görüşlerinin Sendika Üyeliği Değişkenine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Ölçek/Boyut	Düzye	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	P
GENEL/TEORİK	EHİCO	Evet	352	3,76	,915	463	,922	,357
		Hayır	113	3,67	,874			
	ODK	Evet	352	3,87	,922	463	,289	,773
		Hayır	113	3,84	,813			
	TTEK	Evet	352	3,60	1,03	463	-,683	,495
		Hayır	113	3,68	,962			
	ORTALAMA	Evet	352	3,77	,900	463	,513	,608
		Hayır	113	3,72	,820			
MEVCUT UYGULAMA	EHİCO	Evet	352	2,69	,914	463	,104	,917
		Hayır	113	2,68	,906			
	ODK	Evet	352	2,73	,979	463	-,267	,790
		Hayır	113	2,76	,994			
	TTEK	Evet	352	2,56	1,01	463	-,504	,615
		Hayır	113	2,62	1,00			
	ORTALAMA	Evet	352	2,69	,912	463	-,107	,915
		Hayır	113	2,70	,912			

*: $p < .05$

Tablo 25’de görüldüğü gibi sendika üyeliği değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik görüşleri arasında seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(,513)} = ,608$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(,922)} = ,357$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(,289)} = ,773$; $p > .05$] ile toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(-,683)} = ,495$; $p > .05$] alt boyutlarında sendika üyeliğine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Katılımcıların Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri sendika üyeliği değişkenine göre seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(-,107)} = ,915$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri [$t_{(,104)} = ,917$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(-,276)} = ,790$; $p > .05$] ile toplumsal talepler ve

eğitime katılım [$t_{(-,504)} = ,615$; $p > .05$] alt boyutlarında sendika üyeliğine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.2.6. Okulun Öğretim Şekli Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik ve Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ile toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarına ilişkin algılarının okulun öğretim şekli değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26. Katılımcı Görüşlerinin Okulun Öğretim Şekli Değişkinine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Ölçek/Boyut	Düzy	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
GENEL/TEORİK	EHİCO	Normal	119	3,79	,890	463	,745	,457
		İkili	346	3,72	,911			
	ODK	Normal	119	3,90	,919	463	,596	,551
		İkili	346	3,84	,889			
	TTEK	Normal	119	3,70	1,05	463	,973	,331
		İkili	346	3,59	1,00			
ORTALAMA	Normal	119	3,81	,892	463	,762	,446	
	İkili	346	3,74	,878				
MEVCUT UYGULAMA	EHİCO	Normal	119	2,84	,898	463	2,088	,037*
		İkili	346	2,64	,912			
	ODK	Normal	119	2,90	,979	463	2,098	,036*
		İkili	346	2,68	,978			
	TTEK	Normal	119	2,75	,999	463	2,203	,028*
		İkili	346	2,51	1,01			
ORTALAMA	Normal	119	2,85	,898	463	2,192	,029*	
	İkili	346	2,64	,910				

*: $p < .05$

Tablo 26’da görüldüğü gibi okulun öğretim şekli değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye’deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik görüşleri arasında seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(,762)} = ,446$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(,745)} = ,457$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(,596)} = ,551$; $p > .05$] ile toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(,973)} = ,331$; $p > .05$] alt boyutlarında okulun öğretim şekli değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Katılımcıların Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri okulun öğretim şekli değişkenine göre seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$t_{(2,192)} = ,029$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$t_{(2,088)} = ,037$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$t_{(2,098)} = ,036$; $p > .05$] ile

toplumsal talepler ve eğitime katılım [$t_{(2,203)} = ,028$; $p > .05$] alt boyutlarında ve toplam puanda [$t_{(2,192)} = ,029$; $p > .05$] anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre normal öğretim yapan okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşleri, alt boyutlarında ve ölçek genel ortalama puanında ikili öğretim yapan okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre daha olumludur. Bu durum; normal öğretim yapan okullarda, eğitim-öğretim sürecine sabah erken saatlerde başlamama ve geç saatlerde bitirme durumunun olmaması, seçmeli derslerin uygulandığı günlerde daha az karmaşa yaşanmasından kaynakladığı şeklinde yorumlanabilir.

4.2.7. Branş Değişkenine İlişkin Bulgular

Katılımcıların seçmeli ders uygulamasına teorik olarak (Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak) ile Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ile eğitime katılım alt boyutlarına ilişkin algılarının branş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27'de görüldüğü gibi branş değişkenine göre ortaokullarda görev yapan yönetici ve öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri görüşleri branş değişkenine göre, seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$F_{(4,464)} = 1,932$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$F_{(4,464)} = 2,248$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$F_{(4,464)} = 1,131$; $p > .05$], toplumsal talepler ve eğitime katılım [$F_{(4,464)} = 1,728$; $p > .05$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Katılımcıların Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri branş değişkenine göre, seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$F_{(4,464)} = 2,269$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$F_{(4,464)} = 2,311$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$F_{(4,464)} = 1,795$; $p > .05$], alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmazken toplumsal talepler ve eğitime katılım [$F_{(4,464)} = 2,486$; $p > .05$] alt boyutunda anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Katılımcıların algıları arasındaki farkın hangi gruplar arasında oluştuğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testine göre söz konusu farkın, Din, Ahlak ve Değerler grubu branşındaki öğretmenlerin görüşleri, Dil ve Anlatım, Fen Bilim ve Matematik ile

Sosyal Bilimler grubu branşındaki öğretmenlerin görüşleri arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 27. Katılımcı Görüşlerinin Branş Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	<i>Düzye</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	Fark (LSD)
Genel/Teorik EHİCO	Dil ve Anlatım	131	3,72	,955	7,290	4	1,822	2,248	,063	
	Din, Ahlak ve Değ.	42	4,12	,581	372,853	460	,812			
	Fen Bilim ve Mat.	152	3,69	,921	380,143	464				
	Sosyal Bilimler	65	3,73	,893						
	Sanat ve Spor	75	3,63	,909						
	Toplam	465	3,73	,905						
Genel/Teorik ODK	Dil ve Anlatım	131	3,85	,934	3,630	4	,908	1,131	,341	
	Din, Ahlak ve Değ.	42	4,13	,650	369,238	460	,8063			
	Fen Bilim ve Mat.	152	3,83	,869	372,868	464				
	Sosyal Bilimler	65	3,85	,928						
	Sanat ve Spor	75	3,79	,968						
	Toplam	465	3,86	,896						
Genel/Teorik TTEK	Dil ve Anlatım	131	3,61	1,09	7,073	4	1,768	1,728	,143	
	Din, Ahlak ve Değ.	42	4,00	,701	470,761	460	1,023			
	Fen Bilim ve Mat.	152	3,56	1,04	477,833	464				
	Sosyal Bilimler	65	3,60	1,04						
	Sanat ve Spor	75	3,56	,919						
	Toplam	465	3,62	1,01						
Genel/Teorik Ortalama	Dil ve Anlatım	131	3,75	,926	5,947	4	1,487	1,932	,104	
	Din, Ahlak ve Değ.	42	4,11	,580	353,978	460	,770			
	Fen Bilim ve Mat.	152	3,72	,883	359,925	464				
	Sosyal Bilimler	65	3,75	,896						
	Sanat ve Spor	75	3,67	,897						
	Toplam	465	3,76	,881						
Mevcut Uyg. EHİCO	Dil ve Anlatım	131	2,57	1,09	7,590	4	1,897	2,311	,057	
	Din, Ahlak ve Değ.	42	2,99	,701	377,720	460	,821			
	Fen Bilim ve Mat.	152	2,68	1,04	385,310	464				
	Sosyal Bilimler	65	2,60	1,04						
	Sanat ve Spor	75	2,82	,919						
	Toplam	465	2,69	1,01						
Mevcut Uyg. ODK	Dil ve Anlatım	131	2,61	,939	6,876	4	1,719	1,795	,129	
	Din, Ahlak ve Değ.	42	3,02	1,10	440,657	460	,958			
	Fen Bilim ve Mat.	152	2,76	,996	447,533	464				
	Sosyal Bilimler	65	2,65	1,05						
	Sanat ve Spor	75	2,84	,877						
	Toplam	465	2,74	,982						
Mevcut Uyg. TTEK	Dil ve Anlatım	131	2,50	1,02	10,040	4	2,510	2,486	,043*	1-2
	Din, Ahlak ve Değ.	42	3,01	1,14	464,371	460	1,010			2-3
	Fen Bilim ve Mat.	152	2,52	1,01	474,410	464				2-4
	Sosyal Bilimler	65	2,48	1,02						
	Sanat ve Spor	75	2,65	,872						
	Toplam	465	2,57	1,01						
Mevcut Uyg. Ortalama	Dil ve Anlatım	131	2,57	,876	7,450	4	1,862	2,269	,061	
	Din, Ahlak ve Değ.	42	3,00	,983	377,495	460	,821			
	Fen Bilim ve Mat.	152	2,69	,916	384,944	464				
	Sosyal Bilimler	65	2,60	,977						
	Sanat ve Spor	75	2,80	,824						
	Toplam	465	2,69	,911						

*: $p < .05$

Buna göre; Din, Ahlak ve Değerler grubu branşındaki öğretmenlerin Dil ve Anlatım, Fen Bilim ve Matematik ile Sosyal Bilimler grubu branşındaki öğretmenlerin görüşlerinden daha olumludur. Bu durumun Din, Ahlak ve Değerler grubu branşındaki derslerin öğrenciler tarafından daha çok tercih edilmesi ve öğrenciler tarafından daha çok kabul görmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

4.2.8. Mesleki Kıdem Değişkenine İlişkin Bulgular

Katılımcıların seçmeli ders uygulamasına Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel teorik ve Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan görüşlerine ilişkin; evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ile eğitime katılım alt boyutlarına ilişkin görüşlerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin ANOVA testi sonuçları tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28'de görüldüğü gibi branş değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasının Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak belirttikleri genel/teorik görüşleri kıdem değişkenine göre, seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$F_{(4,464)} = ,927$; $p > .05$], evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$F_{(4,464)} = ,960$; $p > .05$], okulda demokratik kültür [$F_{(4,464)} = ,857$; $p > .05$], toplumsal talepler ve eğitime katılım [$F_{(4,464)} = ,787$; $p > .05$], alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Katılımcıların Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak belirttikleri görüşleri branş değişkenine göre, seçmeli ders uygulaması ölçeğinin genel ortalama puanı [$F_{(4,464)} = 2,565$; $p > .05$], toplumsal talepler ve eğitime katılım [$F_{(4,464)} = 1,197$; $p > .05$] alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmazken evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul [$F_{(4,464)} = 2,311$; $p > .05$] ve okulda demokratik kültür [$F_{(4,464)} = 1,795$; $p > .05$] alt boyutunda anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Katılımcıların görüşleri arasındaki farkın hangi gruplar arasında oluştuğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testine göre söz konusu farkın, 1-5 yıl kıdemde olan ile 6-10, 11-15 ve 16 ve üzeri yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin görüşleri arasında olduğu tespit edilmiştir. Bulgu, Eyidoğan (2009) tarafından yapılan araştırmayla örtüşmektedir. Buna göre; 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin görüşleri 6-10, 11-15 ve 16 ve üzeri yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin görüşlerinden daha olumludur.

Bu durum 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin meslekte yeni olmaları, daha idealist olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 28. Katılımcı Görüşlerinin Kıdem Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek/Boyut	Düzye	N	$\bar{X}$	ss	KT	sd	KO	F	p	Fark (LSD)
Genel/Teorik EHİKO	1-5	86	3,82	,890	2,360	3	,787	,960	,411	
	6-10	120	3,78	,842	377,783	461	,819			
	11-15	138	3,73	,982	380,143	464				
	16+	121	3,63	,885						
	Toplam	462	3,73	,905						
Genel/Teorik ODK	1-5	86	3,94	,881	2,068	3	,689	,857	463	
	6-10	120	3,93	,825	370,800	461	,804			
	11-15	138	3,82	1,00	372,868	464				
	16+	121	3,78	,848						
	Toplam	462	3,86	,896						
Genel/Teorik TTEK	1-5	86	3,71	1,03	2,434	3	,811	,787	,502	
	6-10	120	3,64	,970	475,400	461	1,031			
	11-15	138	3,64	1,07	477,833	464				
	16+	121	3,51	,986						
	Toplam	462	3,62	1,01						
Genel/Teorik Ortalama	1-5	86	3,84	,869	2,158	3	,719	,927	,428	
	6-10	120	3,81	,812	357,767	461	,776			
	11-15	138	3,75	,972	359,925	464				
	16+	121	3,66	,845						
	Toplam	462	3,76	,881						
Mevcut Uyg. EHİKO	1-5	86	2,94	,870	6,678	3	2,226	2,710	,045*	1-2
	6-10	120	2,62	,817	378,632	461	,821			1-3
	11-15	138	2,62	,956	385,310	464				1-4
	16+	121	2,66	,856						
	Toplam	462	2,69	,911						
Mevcut Uyg. ODK	1-5	86	3,00	,986	7,500	3	2,500	2,619	,050*	1-2
	6-10	120	2,67	,906	440,034	461	,855			1-3
	11-15	138	2,67	,991	447,533	464				1-4
	16+	121	2,70	1,02						
	Toplam	462	2,74	,982						
Mevcut Uyg. TTEK	1-5	86	2,75	1,04	3,666	3	1,222	1,197	,311	
	6-10	120	2,54	,992	470,745	461	1,021			
	11-15	138	2,58	1,04	474,410	464				
	16+	121	2,49	,978						
	Toplam	462	2,57	1,01						
Mevcut Uyg. Ortalama	1-5	86	2,93	,883	6,320	3	2,107	2,565	,54	
	6-10	120	2,63	,833	378,624	461	,821			
	11-15	138	2,63	,944	384,944	464				
	16+	121	2,65	,947						
	Toplam	462	2,69	,911						

*: p< .05

Derslerin seçilmesinde daha çok kimler belirleyici olmaktadır? Sorusuna katılımcılar % 29,9 öğrenci, %34,6 veli ve 35,5 okul yöneticileri ve öğretmenlerin belirleyici olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum seçmeli derslerin seçiminde öğrenci ve velilerin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bulgu Yayla ve Kozikoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Buna karşın Aslan (2014) tarafından yapılan araştırmada, “seçmeli dersler seçilirken öğrencilerin fikir ve düşünceleri alınmamıştır” sonucuna ulaşılmıştır.

Sizce seçmeli derslerin açılmasında/seçilmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve istekleri ne ölçüde dikkate alınmaktadır? Sorusuna ortaokullarda görev yapan yönetici öğretmenlerin % 13,5'i hiç dikkate alınmadığını, % 23,7'si çok az dikkate alındığını, % 35,9'u kısmen dikkate alındığını, % 20,6'sı büyük ölçüde dikkate alındığını, % 6,2'si tamamen dikkate alındığını belirtmişlerdir. Bu durum seçmeli derslerin açılmasında/seçilmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve isteklerinin dikkate alınmadığı şeklinde yorumlanabilir. Halbuki seçmeli ders uygulamasının temel amaçlarından biri de her öğrenciye ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda eğitim verilmesidir. Bulgu, Aslan (2014) tarafından yapılan araştırmanın sonucuyla paralellik göstermektedir.

4.3. Seçmeli Ders Uygulamasına İlişkin Nitel Bulgular

Eğitimde seçmeli derslerin önemi, uygulamada karşılaşılan problemler ve çözüm önerilerine ilişkin başka görüşleriniz varsa lütfen belirtiniz” sorusuna verilen cevaplar tablolandırılarak kodlanmış ve temalandırılmıştır. Buna göre görüşler üç ana kategoriye ayrılmıştır. Her kategorinin altında temalar oluşturulup kodlar yapılmıştır. Açık uçlu soruya ilişkin nitel veriler aşağıdaki üç kategori altında alt temalar şeklinde sunulmuştur.

1-Seçmeli derslerin önemi

2-Seçmeli derslerin uygulanmasında karşılaşılan problemler

3-Seçmeli derslerin uygulanmasında karşılaşılan problemlere ilişkin çözüm önerileri

Öğretmenlerin seçmeli derslerin önemi kategorisine vermiş olduğu cevaplara ilişkin temalar ve kodlar Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29. Seçmeli Derslerin Önemi

Seçmeli Derslerin Önemi	f
Demokratik ortam sunması	9
Kişilik gelişimine katkısı	9
Fiziksel gelişime katkısı	6
Zihinsel gelişime katkısı	5
Sorumluluk anlayışını geliştirmesi	4
Din ve vicdan hürriyetini geliştirmesi	3
Teori pratik birlikteliği	2
Öğrenci ve velinin doğrudan eğitim programına katılımı	1
Gizil yetenekleri ortaya koyması	1
Müfredatın merkezîyetçi belirleme etkisini azaltması	1
İlgi ve yeteneklere uygun çalışma alanı sunması	1
Yaşayan diller” dersinde olduğu gibi okul dışında olmayan imkânı kazandırması	1

Tablo 29’da görüldüğü gibi öğretmenlerin çoğu seçmeli derslerin demokratik ortam sunması, kişilik, fiziksel, zihinsel gelişimine katkı sağlaması, sorumluluk anlayışı

geliştirmesi ve din ve vicdan hürriyeti geliştirmesi yönünden önem taşıdığını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin seçmeli derslerin uygulanmasında karşılaşılan problemler kategorisine vermiş olduğu cevaplara ilişkin temalar ve kodlar Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Seçmeli Derslerin Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler

Uygulamada Karşılaşılan Problemler	f
Materyal eksikliği	24
Fiziki mekan yetersizliği	22
Velilerin seçmeli derslerle ilgili farkındalığının artırılması	17
öğrencilerin seçmeli derslerle ilgili bilgi eksikliği	11
Seçmeli ders sayısının fazla olması	10
Seçmeli dersleri veren öğretmenlerin yetersizliği	8
İkili öğretimden dolayı yaşanan zorluklar	7
Öğrencinin dersi belirlemedeki çok az etkili olması	4
Seçmeli derse girecek öğretmenler az olması	4
Seçmeli derslerin ciddiye alınmaması	4
Milli Eğitim politikalarının belirsizliği	2
Ders içeriklerinin günlük hayattan uzak oluşu	1
Müfredatının zorunlu derslerin dışında olması	1

Tablo 30'da görüldüğü gibi öğretmenlere göre ortaokullardaki seçmeli ders uygulamalarında; materyal eksikliği, fiziki mekan yetersizliği, velilerin seçmeli derslere ilişkin bilgi eksikliği, öğretmen yetersizliği, öğrencilerin duyarsız olması, seçmeli ders sayısının fazla olması, ikili öğretimden dolayı yaşanan zorluklar, öğrencinin dersi belirlemede çok az etkili olması ve seçmeli derslerin ciddiye alınmaması gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bulgu, yapılan diğer araştırmaların (Yayla ve Kozikoğlu, 2013; Uçar, İpek ve Uçar 2013; Özsüt 2014; EARGED, 2004; Turğut 2013; Tanrıverdi ve Kardeş 2013; Eşbahoğlu 2015) sonuçlarıyla büyük oranda örtüşmektedir.

Öğretmenlerin seçmeli derslerin uygulanmasında karşılaşılan problemlere yönelik çözüm önerileri kategorisine vermiş olduğu cevaplara ilişkin temalar ve kodlar tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31'de görüldüğü gibi Öğretmenlere göre seçmeli ders uygulamalarında yaşanan sorunlar; fiziki imkânların düzeltilmesi, derslerin bölge ihtiyacına göre belirlenmesi, yeterli sayıda öğretmenin bulunmasının sağlanması, yeterli materyalin temin edilmesi, derslerin öğrenciler tarafından seçilmesi, velinin konu ile ilgili farkındalığının artırılması velinin bilinçli olması, öğrencilerin seçmeli derslerle ilgili bilgilendirilmesi, olması, sınıf mevcudunun uygun hale getirilmesi, seçmeli derslerin okul derslerinden ayrı verilmesi, pratik eğitime (spor ve satranç) ağırlık verilmesi, dil sınıflarının açılması, seçmeli derslerin zorunlu olması, seçmeli dersleri veren

öğretmenlerin zorunlu derslere girmemesi, sadece dini derslerin verilmesi, ders seçiminde öğretmen görüşüne yer verilmesi gibi tedbirlerle giderilebilir.

Tablo 31. Seçmeli Derslerin Uygulanmasında Karşılaşılan Problemlere İlişkin Çözüm Önerileri

Çözüm Önerileri	f
Fiziki imkânlar düzeltilmeli	14
Veli bilinçli olmalı	12
Materyal yeterli olmalı	10
Öğrenci bilinçli olmalı	10
Ders saatleri azaltılmalı	7
Öğrenci dersi seçmeli	6
Yeterli sayıda öğretmen olmalı	5
Dersler bölge ihtiyacına göre belirlenmeli	3
Sınıf mevcudu uygun olmalı	3
Pratik eğitime (spor ve satranç) ağırlık verilmeli	3
Dil sınıfları açılmalı	3
Seçmeli dersler zorunlu olmalı	2
Sadece dini dersler verilmeli	2
Okul derslerinden ayrı verilmeli	1
Seçmeli dersleri veren öğretmenler zorunlu derslere girmemeli	1
Ders seçiminde öğretmen görüşü de alınmalı	1

Bulgular, yapılan diğer araştırmaların sonuçlarıyla (Yayla ve Kozikoğlu, 2013; Kaya,2013; Tanrıverdi ve Kardeş, 2013; Eşbahoğlu 2015) büyük oranda paralellik gösteriyor.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada elde edilen sonuçlar; nicel ve nitel sonuçlar olmak üzere iki başlık altında verilmiştir.

5.1.1. Nicel Sonuçlar

Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri “yüksek” düzeydedir. Türkiye’deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda “yüksek” düzeyde olumlu olduğu görüşündedirler.

Katılımcıların Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri “orta” düzeyde olumludur. Öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul ile okulda demokratik kültür alt boyutlarında “orta” düzeyde, toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda “az” düzeyde olumludur.

Cinsiyet değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki uygulamadan bağımsız şekilde genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Cinsiyet değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul ile okulda demokratik kültür alt boyutlarında anlamlı bir farka rastlanılmamış, buna karşın toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermiştir. Kadın öğretmenler erkek

öğretmelere göre, toplumsal talepler ve eğitime katılımın daha az gerçekleştiğini düşünmektedirler

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinden daha yüksektir.

Öğrenim durumu değişkenine yüksek lisans mezunları Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında daha yüksek düzeyde katılırken buna karşın, lisans mezunları Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarına daha yüksek düzeyde katılım göstermişlerdir.

Görev değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Katılımcıların görev değişkenine göre Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Seçmeli ders okutma değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri ile Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Öğretmenlerin Seçmeli ders okutma değişkenine göre Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinden daha yüksektir.

Katılımcıların sendika üyeliği değişkenine göre Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri ile Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir

Okulun öğretim şekli değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Okulun öğretim şekli değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermiştir.

Öğretmenlerin okulun öğretim şekli değişkenine göre Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinden daha yüksektir.

Normal öğretimle eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten okullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri ikili öğretimle eğitim-öğretim yapan okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerinden daha yüksektir.

Branş değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan branş değişkenine göre öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul ile okulda demokratik kültür alt boyutlarında anlamlı bir farka rastlanılmamış, buna karşın toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermiştir. Din, Ahlak ve Değerler grubu branşındaki öğretmenler Dil ve

Anlatım, Fen Bilim ve Matematik ile Sosyal Bilimler grubu branşındaki öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde katılmışlardır.

Kıdem değişkenine göre ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki uygulamadan bağımsız genel/teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri, evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul, okulda demokratik kültür ve toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alan kıdem değişkenine göre öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri toplumsal talepler ve eğitime katılım alt boyutunda anlamlı bir farka rastlanılmamış, buna karşın evrensel hukuk ilkeleri ve cazip okul ile okulda demokratik kültür alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermiştir. 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin görüşleri 6-10, 11-15 ve 16 ve üzeri yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin görüşlerinden daha yüksektir.

Seçmeli derslerin seçiminden daha çok veliler ve öğretmenler belirleyici olmaktadır.

Seçmeli derslerin açılmasında/seçilmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve istekleri çoğunlukla dikkate alınmamaktadır.

5.1.2. Nitel Sonuçlar

Öğretmenlerin çoğu seçmeli derslerin demokratik ortam sunması, kişilik, fiziksel, zihinsel gelişimine katkı sağlaması, sorumluluk anlayışı geliştirmesi ve din ve vicdan hürriyeti geliştirmesi yönünden önem taşıdığını belirtmişlerdir.

Öğretmenlere göre ortaokullardaki seçmeli ders uygulamalarında; materyal eksikliği, fiziki mekân yetersizliği, velilerin seçmeli derslere ilişkin bilgi eksikliği, öğretmen yetersizliği, öğrencilerin duyarsız olması, seçmeli ders sayısının fazla olması, ikili öğretimden dolayı yaşanan zorluklar, öğrencinin dersi belirlemedeki çok az etkili olması ve seçmeli derslerin ciddiye alınmaması gibi sorunlar yaşanmaktadır.

Öğretmenlere göre seçmeli ders uygulamalarında yaşanan sorunlar; fiziki imkânların düzeltilmesi, derslerin bölge ihtiyacına göre belirlenmesi, yeterli sayıda öğretmenin bulunmasının sağlanması, yeterli materyalin temin edilmesi, derslerin öğrenciler tarafından seçilmesi, velinin konu ile ilgili farkındalığının artırılması velinin bilinçli olması, öğrencilerin seçmeli derslerle ilgili bilgilendirilmesi, olması, sınıf mevcudunun uygun hale getirilmesi, ders saatlerinin azaltılması, seçmeli derslerin okul derslerinden ayrı verilmesi, pratik eğitime (spor ve satranç) ağırlık verilmesi, dil

sınıflarının açılması, seçmeli derslerin zorunlu olması, seçmeli dersleri veren öğretmenlerin zorunlu derslere girmemesi, sadece dini derslerin verilmesi, ders seçiminde öğretmen görüşüne yer verilmesi gibi tedbirlerle giderilebilir.

5.2. Öneriler

Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin Türkiye’deki uygulamadan bağımsız şekilde teorik olarak seçmeli ders uygulamasına ilişkin genel görüşleri ve Türkiye’deki mevcut seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak getirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır. Bu öneriler araştırmada elde edilen sonuçlarla ilgili olarak “uygulamaya ilişkin öneriler” ve gelecekte yapılacak araştırmalarla ilgili olarak da “araştırmaya ilişkin öneriler” şeklinde iki boyutta geliştirilmiştir.

5.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Öğretmenler seçmeli ders uygulamasını genel/teorik olarak gerekli görmüş ancak Türkiye’deki seçmeli ders uygulamasını yeterli görmemişlerdir. Seçmeli ders uygulaması gözden geçirilerek pratik düzeyde değişiklikler yapılmalıdır.

Türkiye’deki seçmeli ders uygulaması teorik olarak yeterli görülmüş ancak toplumsal talepler ve eğitime katılım düzeyinde yeterli görülmemiştir. Seçmeli ders uygulamasının revize edilerek toplumsal talepler ve eğitime katılım dikkate alınmalıdır.

Seçmeli ders okutan öğretmenler öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri daha olumludur. Seçmeli ders uygulamasıyla ilgili yapılacak değişikliklerde seçmeli ders okutan öğretmenlerin görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır.

Normal öğretim yapan okullarda görev yapan öğretmenlerin seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşleri daha olumludur. Bütün okullarda normal öğretime geçiş için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Seçmeli ders uygulamasına din, ahlak ve değerler branşındaki öğretmenler daha olumlu bakmaktadır. İş doyumunun artırılması için seçmeli ders uygulamasının yelpazesi genişletilmelidir.

Seçmeli derslerin seçiminden öğrencilerin daha belirleyici olması için yasal değişiklikler yapılmalıdır.

Seçmeli derslerin açılmasında/seçilmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve istekleri dikkate alınmalıdır.

Seçmeli ders uygulamalarında öğrenci katılımının artırılması amacıyla notla değerlendirme uygulamasından vazgeçilmezdir.

Okullardaki fiziki eksiklikler giderilmelidir.

Seçmeli dersler için gerekli araç, gereç ve materyal sağlanmalıdır.

Velilerin seçmeli derslerle ilgili farkındalığı bilgilendirme toplantıları yapılarak artırılmalıdır.

Öğrenciler seçmeli derslerle ilgili bilgilendirilmelidir.

Okullarda seçmeli derslerle ilgili yeteri kadar alan öğretmeni görevlendirilmelidir.

5.2.2. Araştırmacılar Yönelik Öneriler

Seçmeli ders uygulamasıyla ilgili ortaöğretim kurumlarını da kapsayacak araştırmalar yapılabilir.

Resmi ve özel kurumları kapsayacak araştırmalar yapılabilir.

Bu araştırmanın kapsamı genişletilerek araştırmaya veliler ve öğrenciler de dâhil edilerek araştırma geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Alkan, F., Erdem, E. (2011). The effect of elective courses on candidate teachers' level of social skills. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3451–3455.
- Altunya, N. (2003). Anayasa hukuku açısından Türkiye’de eğitim ve öğrenim hakkı, *Anadili Sempozyumu -2- Bildiriler Kitabı*, ss. 73-83.
- Antakyalıoğlu, Ş., Asma T., Kumcu D., Usal, Z O., Usta Sayita, S., Yücel Dericiler, Ö. (2009). *İlköğretimde haklarımız var! ilköğretimde haklar ve hak arama yolları*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Aslan, M. (2014). *Ortaokullarda okutulan seçmeli derslerin seçiminde velilerin göz önünde bulundurduğu kriterlerin incelenmesi*, Çukurova Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Ataman, H. (2008). *Eğitim hakkı ve insan hakları eğitimi*, İzmir: İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayınları.
- Aydın, İ. (2015). *Alternatif okullar*, Ankara: Pegem Akademi.
- Baki A, Gökçek T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(:42), 1-21.
- Balcı, A. (2000). İki binli yıllarda Türk Milli Eğitim Sisteminin örgütlenmesi ve yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24, 495-508.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem, teknik ve ilkeler*, Ankara: Pegem Akademi.
- Bolay, S. H., Türköne, M., İsen, M. (1996). *Türk Eğitim Sistemi alternatif perpektif*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel. F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Creswell, J W., Plano Clark. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. Los Angeles: SAGE
- Dalkıran, O. (2005). *Ortaöğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin seçmeli ders olarak işlenmesinin öğrenciler gözüyle değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

- Doğan, İ. (2012). *Eğitim sosyolojisi*, Ankara: Pelikan Kitapevi.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Anı Yayınları.
- Eşbahoglu, F. (2015). *İlköğretim 5 ve 6. sınıflarda seçmeli derslerin seçim sürecinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm nerileri*, İstanbul Aydın Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Eyidoğan, B. (2009). *Bilişim teknolojileri dersinin ilköğretimde seçmeli ders olmasına ilişkin ğretmen görüşleri*, Anadolu Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Freire P. (2016). *Ezilenlerin pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gök, F. (2010). Eğitim hakkı bağlamında anadilinde eğitim. *Uluslararası Katılımlı Anadili Sempozyumu -2- Bildiriler Kitabı*, ss. 73-83.
- Grer, . (2015). *Ortaokul düzeyindeki din, ahlak ve değerler alanındaki seçmeli derslerin ğretmen-ğrenci görüşlerine göre program açısından değerlendirilmesi*, Konya Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Gözler, K. (2010). *Hukukun temel kavramları*, İstanbul: Ekin Yayınları.
- Gl, İ.I. (2009). Eğitime erişim: eğitimde ayrımcılık yasanı ve fırsat eşitliği. *Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi*, ss. 19-99.
- Gümüş E. şişman M. (2012). *Eğitim ekonomisi ve planlaması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gr, B.S., zoğlu, M., Coşkun, İ., Görmez, M. (2012). 2012'de eğitim. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 58, 5-20.
- Karadeniz, C.B. (2012). Öğretmenlerin 4+4+4 zorunlu eğitim sistemine ilişkin görüşleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 10(10), 34-53.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, K. (2013). Okul idarecilerinin gözüyle seçmeli ders uygulaması. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kıncal, R.Y. (2001). *Vatandaşlık bilgisi*, Erzurum: Eser Ofset.
- MEB (1988). *2492 Sayılı Tebliğler Dergisi*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2007). *Talim Terbiye Kurulunun 111 Sayılı Kararı*, Ankara.

- MEB (2008). *Seçmeli derslerin seçim kriterlerinin değerlendirilmesi araştırması*, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- MEB (2012a). *12 yıl zorunlu eğitim sorular-cevaplar*. [Çevrim-içi:http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12yil_soru_cevaplar.pdf] Erişim tarihi: 16 Kasım 2017.
- MEB (2012b). *İlköğretim kurumları (ilkokul ve ortaokul) haftalık ders çizelgesi* <http://meb.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- MEB (2017). Haftalık ders çizelgeleri. [Çevrim-içi: <https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>] Erişim tarihi: 16 Kasım 2017.
- MEB (1974). IX. Milli Eğitim Şurası.[Çevrim-içi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9_sura.pdf], Erişim tarihi: 16 Kasım 2017.
- MEB (1991). XVI. Milli Eğitim Şurası.[Çevrim-içi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165513_16_sura.pdf], Erişim tarihi: 16 Kasım 2017.
- MEB (2006). On Yedinci Milli Eğitim Şurası. [Çevrim-içi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf], Erişim tarihi: 16 Kasım 2017.
- Memduhoğlu, H. B. ve Mazlum M. M. (2013). Seçmeli ders uygulamasının sosyal ve pedagojik temelleri ve yansımaları. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Merey, Z. (2013). Temel hak ve özgürlükler bağlamında seçmeli ders ve çocuk hakları. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Resmi Gazete (2012). İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. [Çevrim-içi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>], Erişim tarihi: 16 Kasım 2017.
- Okçu, D. (2007). Eğitim hakkı ve tarihsel gelişimi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 45-59.
- Özsüt, A. (2014). *İlköğretim düzeyindeki seçmeli derslerin seçim kriterlerinin öğretmen ve okul yöneticisi görüşlerine göre değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Öztürk, H.T. ve Yılmaz, B. (2011). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersinin seçmeli statüsünün dersin pedagojik değerine yansımalarının öğretmen bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(2), 63-82.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Şişman, M. (2006). Eğitimde demokrasi ve sosyal adalet: Türkiye eğitim sisteminin değişmeyen miti. *Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları Bildiriler Kitabı*, (ss. 291-305), Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları.
- Şişman, M., Güleş, H., Dönmez, A. (2010). Demokratik bir okul kültürü için yeterlilikler çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 167-182.
- Tanhan, F. (2013). Psikolojik danışma ve rehberlik bağlamında seçmeli ders uygulamalarına ilişkin bir değerlendirme: öğrenci merkezli eğitim. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Tanhan, F., Aslan N. (2013). *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Tanrıverdi, S., Kardaş F. (2013). Öğretmenlerin, idarecilerin ve okul psikolojik danışmanlarının ortaokullarda seçmeli ders sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Van ili örneği. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Taş, B. S. (2004). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıflar "seçmeli ders programlarının" öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*, Çukurova Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tozlu, N. (2003). *İnsandan devlete eğitim*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınlar.
- Turğut, E. (2013). Rehberlik ilkeleri açısından seçmeli ders sürecinin öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24, 543-559.

- Uçar R., İpek Y., Uçar İ. H. (2013). Ortaokul müdürlerinin seçmeli derslere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Uluğ, F. (1998). Eğitim sisteminde değişime yapısal uyum sorunları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14, 153-166.
- Unicef, (2007). *Herkes için eğitime insan haklarını temel alan bir yaklaşım*, Ankara:
- Ünal, I. (2010). Çokkültürlülüğü hak temelinde anla(landır)mak: eğitimde çok kültürlülük için bir çerçeve. *Uluslararası Katılımlı Anadili Sempozyumu -2- Bildiriler Kitabı*, ss. 84-104.
- Yavuz, R. İ. (2012). *Türkçe eğitim programlarındaki değiştirilebilir zorunlu derslerle seçmeli derslerin devlet üniversiteleri ölçeğinde değerlendirilmesi*. Erciyes Üniversitesi: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yayla A., Kozikoğlu İ. (2013). Seçmeli derslerin işlevselliği ve öğretmen görüşleri. *Kesintili Oniki Yıllık Zorunlu Eğitim Modelinde Seçmeli Dersler Sempozyumu*, 24-25 Haziran 2013, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Yeşilyaprak, B. (2012). *21. yüzyılda eğitimde rehberlik gelişimsel yaklaşım*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2013). *Eleştirel pedagoji*. Ankara: Anı Yayınları.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Ek 1: Uygulama İzni

T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 30769799/604.01.02/171911
Konu: Anket Uygulaması

08/01/2015

Sayın: Yusuf İPEK
İl Millî Eğitim Müdürlüğü Maarif
Müfettişleri Başkanlığı
YENİŞEHİR/DİYARBAKIR

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Maarif Müfettişi Yusuf İPEK'in, "Eğitimin Demokratikleşmesi Bağlamında Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi" konulu tez önerisi ile ilgili olarak geliştirdiği anket çalışması Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz tarafından incelenmiş olup, Diyarbakır İlinde bulunan ortaokullara yönelik uygulanacak anket çalışmasının eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

Adnan HURATA
İl Millî Eğitim Müdür V.

EKLERİ:

- 1-Araştırma Değerlendirme Formu
- 2-Onaylı Anket Formu (3 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır.
08.01.2015

Orhan YAMAN
Memur

Mehmet Akif ERSOY Cad. Yenişehir/DİYARBAKIR Ayrıntılı bilgi için: Mesut OK VHKİ
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr Tel: (0 412) 226 58 50
e-posta: istatistik21@meb.gov.tr Faks: (0 412) 226 58 28

T.C.
DIYARBAKIR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Araştırma Ve Değerlendirme Formu

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Yusuf İPEK
Kurum / Üniversitesi	İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Dişarbakır ilinde bulunan ortaokullarda
Araştırma Konusu	"Eğitimin Demokratikleşmesi Bağlamında Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi "
Kurum / Üniversitesi onayı	Var
Araştırma /Proje / Ödev / Tez Önerisi	Tez Önerisi
Veri Toplama Araçları	Anket
Görüş İstenilecek Birim / Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Müdürlüğümüz anket araştırma ve değerlendirme komisyonu tarafından yapılan incelemede "Eğitimin Demokratikleşmesi Bağlamında Seçmeli Ders Uygulamasının Değerlendirilmesi" Dişarbakır ilinde bulunan ortaokullarda gönüllülük esas olmak kaydıyla uygulanacak anket çalışmasının komisyonumuzca sakınca olmadığına dair oy birliği ile karar verilmiştir.	
Komisyon Kararı	Oy birliği
Muhalef Üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi;
.....	.....
.....	.....

KOMİSYON 07.01.2015

Komisyon Başkanı
M.Gürün UÇAR

Üye
M.ŞEHİR OK

Üye
Ali KÖNAN

Ek 2: Kullanılan Ölçek

OKULLARDA SEÇMELİ DERS UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ ÖLÇEĞİ

Sayın Katılımcı,

Bu ölçek, "Öğretmenlerin Okullarda Seçmeli Ders Uygulamasına İlişkin Görüşleri"ni belirlemek amacıyla yapılan araştırmaya veri toplamak üzere hazırlanmıştır. Ölçekte; kişisel bilgilerinize ve okullarda seçmeli ders uygulamalarına ilişkin ifadeler yer almaktadır. Sizden seçmeli ders uygulamasına ilişkin görüşlerinizi belirtmeniz beklenmektedir.

Ortaokul programında; (1)Din, Ahlak ve Değerler (Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler), (2)Dil ve Anlatım (Okuma Becerileri, Yazarlık ve Yazma Becerileri, Yaşayan Diller ve Lehçeler ve İletişim, Sunum Becerileri, (3)Yabancı Dil, (4)Fen Bilimleri ve Matematik (Bilim Uygulamaları, Matematik Uygulamaları, Çevre ve Bilim ve Bilişim Teknolojileri ve Yazılım), (5)Sanat ve Spor (Görsel Sanatlar, Müzik, Spor ve Fiziki Etkinlikler, Drama ve Zeka Oyunları), (6)Sosyal Bilimler (Halk Kültürü, Medya Okuryazarlığı, Hukuk ve Adalet ve Düşünme Eğitimi) olmak üzere altı grupta 21 farklı seçmeli ders yer almaktadır.

Bu araştırma sonucunda ortaya çıkacak sonuçların seçmeli ders uygulamasının işlevliliğinin artırılmasına katkı sağlayacağını umulmaktadır. Araştırma verileri sadece bilimsel araştırma için kullanılacak, başka kişi ya da kuruma verilmeyecektir. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için ölçeği samimi ve eksiksiz doldurmanız önemlidir.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Yusuf İPEK
EYTPE Programı Yüksek Lisans Öğrencisi
yusufipek065@hotmail.com.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Cinsiyetiniz	( ) 1. Kadın	( ) 2. Erkek
Göreviniz	( ) 1. Yönetici	( ) 2. Öğretmen
Toplam mesleki kıdeminiz	..... yıl	
Öğrenim durumunuz	( ) 1. Önlisans	( ) 2. Lisans ( ) 3. Lisansüstü (Doktora/yüksek lisans)
Branşınız	.....	
Seçmeli ders okutuyor musunuz?	( ) 1. Evet	( ) 2. Hayır
Sendika üyeliğiniz var mı?	( ) 1. Evet	( ) 2. Hayır
Okulda öğretim şekli	( ) 1. Normal	( ) 2. İkili
Derslerin seçilmesinde daha çok kimler belirleyici olmaktadır?	( ) 1. Öğrenci	( ) 2. Veli ( ) 3. Okul yönetimi /öğretmenler
Sizce seçmeli derslerin açılmasında/seçilmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve istekleri ne ölçüde dikkate alınmaktadır?	( ) 1. Hiç dikkate alınmamakta ( ) 2. Çok az dikkate alınmakta ( ) 3. Kısmen dikkate alınmakta ( ) 4. Büyük ölçüde dikkate alınmakta ( ) 5. Tamamen dikkate alınmakta	

Teorik olarak (Türkiye'deki uygulamadan bağımsız olarak) görüşlerinizi belirtiniz					Seçmeli ders uygulamasına ilişkin teorik görüşlerinizi sol sütundaki seçenekleri işaretleyerek belirtiniz. Türkiye'deki mevcut seçmeli ders uygulamalarını dikkate alarak görüşlerinizi sağ sütundaki seçenekleri işaretleyerek belirtiniz.	Türkiye'deki mevcut durumu ve uygulamaları dikkate alarak görüşlerinizi belirtiniz				
Hiç Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Oldukça Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Oldukça Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1	2	3	4	5	1) farklılıklara saygı kültürünü geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	2) temel özgürlüklere saygının gereğidir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	3) ifade, din, vicdan ve düşünce hakkının bir yansımasıdır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	4) bireysel ihtiyaçların dikkate alınmasını sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	5) insan haklarına saygının toplumda yerleşmesine katkı sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6) toplumsal farklılıklar için ortak bir payda sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	7) öğretim etkinliklerini zevkli hale getirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	8) öğrencilerin özgüvenini geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	9) öğrencilerde motivasyonu yükseltir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	10) öğrencilerde bağımsızlık duygusunu geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	11) öğrencilerde kimlik gelişimini olumlu yönde etkiler.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	12) öğrencilerde sorgulama kültürünü geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	13) öğrencilere, kültürel değerlerini yaşama olanağı sunar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	14) öğrencilerin inisiyatif alma becerisini geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	15) öğrencilerde benim okulum anlayışını geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	16) eğitimde toplumsal denetim işlevi görür.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	17) alternatifler arasında tercih yapma becerisi geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	18) toplumun eğitime bakışını olumlu yönde etkiler.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	19) toplumun okulların eğitimini sahiplenmesini sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	20) okulların cazibesini artırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	21) eğitimde merkezîyetçiliğin etkisini azaltır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	22) okulda demokratik bir kültür oluşmasına katkı sunar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	23) bireysel farklılıkların dikkate alınmasını sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	24) öğrencilere kendini ifade etme alanları sunar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	25) öğrencilerde demokratik kültürün gelişmesine yardım eder.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	26) öğrencilerin farklı değerleri tanımasını sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	27) öğrencilerin hoşgörü kültürünü geliştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	28) öğrencilere, ilgilerine uygun çalışma alanları sunar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	29) öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	30) öğrencilerin sahip olduğu değerleri geliştirmelerine yardım eder.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	31) öğrencilere eleştirel bir bakış açısı kazandırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	32) öğrencilere çok kültürlü bakış açısı kazandırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	33) farklı değerlere sahip öğrencileri kaynaştırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	34) ailenin eğitime katılımını artırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	35) ailenin/toplumun eğitime desteğini artırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	36) okulları daha ilgi çekici mekânlar haline getirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	37) ailenin farklı talep ve beklentilerinin karşılanmasına imkân verir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	38) toplumsal grupların farklı eğitim taleplerinin karşılanmasına aracılık eder.	1	2	3	4	5

Eğitimde seçmeli derslerin önemi, uygulamada karşılaşılan problemler ve çözüm önerilerine ilişkin başka görüşleriniz varsa lütfen belirtiniz...